

**RUSYA FEDERASYONU SINIRLARI İÇİNDE  
YER ALAN ÖZERK CUMHURİYETLERİN  
ETNOCOĞRAFYA IŞIĞINDA  
DEĞERLENDİRİLMESİ**

*Emin ATASOY\**

**ÖZET**

Beşeri coğrafya merkezli bu çalışmada Rusya'nın etnik, dinsel ve demografik yapısı irdelenmiştir. Rusya etnik, dinsel ve kültürel çeşitlilik bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Ülkemizde Rusya'nın etnocoğrafyası ve demografyası ile ilgili çalışmaların sayısı çok yetersiz olduğundan dolayı bu çalışmanın hazırlanması ile bu bilgi eksikliği giderilmeye çalışılmıştır. Çalışmada Rusya'da yer alan 21 Özerk Cumhuriyetin coğrafi, demografik ve etnik özellikleri karşılaştırılarak incelenmiştir. Ayrıca çalışmada diller ve dinler coğrafyası ışığında Rusya'nın bölgesel ve nüfus analizi yapılmıştır. Çalışmada Türk ve Müslüman milletler ile Slav ve Hıristiyan milletler arasında demografik özellikler bakımından büyük farklılaşmalar olduğu tespit edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Rusya Nüfusu, Etnocoğrafya, Cumhuriyet, Etnik Yapı.

**REMARKS ON OTONOMUOS REPUBLICS  
LOCATED WITHIN RUSSIAN FEDERATION IN TERMS  
OF ETNOGEOGRAPHY**

**ABSTRACT**

In this study which depends on human geography, Russia was examined in ethnic, religious and demographic respects. Russia is one of the richest countries in the variety of religion, ethnic and culture. The number of scientific studies done in our country is far away from being sufficient that's why this study was carried out. It included 21 utonomuos republics in russian Federation. Big differences between Turk-Muslim

---

\* Dr., Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,  
[eatasoy@uludag.edu.tr](mailto:eatasoy@uludag.edu.tr)

and Slavic-Christian people were found out at the conclusion of this study.

**Key Words:** Russia's Demography, Etnogeography, Republic, Ethnic.

### 1. Rusya'nın Federal-İdari Yapısı ve Özellikleri

Rusya Federasyonu yeraltı ve yerüstü kaynaklarındaki zengin çeşitliliğinin yanı sıra, karmaşık federal-idari yapısı, iniş ve çıkışlarla dolu tarihi ve siyasi geçmişi, geniş arazileri ile dev boyutlarında ama seyrek nüfuslu bir Avrasya devletidir. Yüzölçümü bakımından dünyanın en büyük ülkesi olan Rusya 14 ülke ile kara sınır komşuluğu<sup>1</sup> ve 13 farklı deniz ile deniz komşuluğu<sup>2</sup> olup 89 eşit federal yönetim birimine bölünmüştür.<sup>3</sup> 12 Haziran 1990'da ilân ettiği Bağımsızlık Deklarasyonu ile SSCB'den ayrılan, 31 Mart 1992 tarihli Federal Antlaşma ve 1993 tarihli Rusya Anayasası ile Rusya Federasyonu sınırları içinde 6 farklı, fakat eşit haklı 89 federe birim yer almaktadır. Bu 89 federe birim içinde 21 Özerk Cumhuriyet (Respublika), 1 Otonom Bölge (Avtonomnaya Oblast), 10 Otonom Daire (Avtonomnyy Okrug) 6 Yönetim Bölgesi (Kray), 49 İl (Oblast) ve 2 özel statüye sahip Federal Şehir (Moskova ve St. Petersburg) yer almaktadır.<sup>4</sup>

ABD ve Almanya gibi ülkelerde tek tip idari birimlerden oluşan simetrik federal yapı uygulanırken, Rusya'da çok daha karmaşık olan çok tipli asimetrik federal yapı egemendir.<sup>5</sup> Rusya'daki federal yapıyı Demir ve Davletov şöyle özetlemektedirler:<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Toplam 14 ülke ile kara sınırı bulunan Rusya'nın en uzun kara sınırı Kazakistan ile (6846 km) ve en kısa kara sınırı Kuzey Kore ile olan 19 km sınırdır. Ülkenin toplam kara sınır uzunluğu 20139 km olup, Çin'den sonra en uzun kara sınırına sahip devlet unvanını taşımaktadır.

<sup>2</sup> Toplam 13 deniz ile sınırı bulunan Rusya'nın en uzun deniz sınırını Ohotsk Denizi (37653 km) ve en kısa deniz sınırını Karadeniz (430 km) oluşturmaktadır. Ülkenin toplam deniz sınır uzunluğu 37653 km olup, kıyı uzunluğu bakımından ülkeler arasında dünya üçüncüsüdür.

<sup>3</sup> E. Atasoy, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003, s. 385

<sup>4</sup> A. Lukanov, N. Bojinov, S. Dimitrov, *Stranite v Sveta 2002 Spravoçnik, İzdatelstvo "Gloriya Palas"*, Sofiya, 2002, s. 110–111

<sup>5</sup> A. L. Çepaliga, G. İ. Çepaliga, *Regioni Rosii, Spravoçnik, İzdatelstvo "Daşkov i K"*, Moskva, 2004, s. 5

<sup>6</sup>

[http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0132\\_yakin\\_tarihe\\_bir\\_bakis.htm](http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0132_yakin_tarihe_bir_bakis.htm) (4 Eylül 2008) ve

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

• Rusya'nın bugünkü idari yapısı, SSCB'nin yönetsel paylaşımından hem sayıca, hem de şekil ve sınırlar itibarıyla çok farklı değildir. Sovyet dönemindeki Cumhuriyet, Kray ve Oblast sınırları birkaç küçük istisna dışında Postsovyet döneminde de pek değişime uğramamıştır.

• Rusya'da geçerli olan federalizm, dünyanın başka hiçbir yerinde bir araya getirilmesi başarısız olan, etnik ve idari-bölgesel taksimat temeline dayalı devlet yapılarını üzerinde birleştirmektedir. Bu ikili yapı gerçek federalizm ile çelişmektedir. Sonuçta böyle bir devlet iç yapısı bir yandan federal merkezle cumhuriyetler arasında, diğer yandan cumhuriyetlerle oblastlar ve kraylar arasında her zaman ihtilaflara neden olmakta veya mevcut ihtilafların yeniden canlanmasına imkân vermektedir.

• Rusya anayasasında 89 federe birimin eşit haklara sahip olduğu ilkesi var olduğu halde Rusya'da de facto olarak asimetrik federal yapı hüküm sürmektedir. Bunun en açık örneği Tataristan ve Çeçenistan'ın "özel statü"leridir. Rus federalizmi Anayasa ve federal kanunlardan başka Federal Anlaşma'ya ve federal organlarla federe birimler arasındaki yetki ve sorumlulukları belirleyen anlaşmalara dayanmaktadır. Yetki ve sorumlulukların belirlenmesi ile ilgili sorunları anayasa ve yasama yolu dışında anlaşmalar yoluyla çözen Rusya dışında başka ülke yoktur.

• Rusya'nın federalizm konusundaki deneyimi henüz yeterli değildir ve bu nedenle de sağlam hukuksal zemine oturmuş ve tartışılmaz bir görünüm çizmemektedir. Federasyon içindeki 21 cumhuriyetin kendi anayasalarına sahip olması ve etnik milliyetçilik dalgasının hala inişe geçmemiş olması bir yandan federal yapının geleceğini diğer yandan ise ülke bütünlüğünü tehdit etmektedir.

Golubçikov ise Rusya'nın federal yapıdan kaynaklanan sorunlara farklı bir pencereden bakmaktadır. Yazara göre ülkedeki federal idari sistemin tetiklediği başlıca sorunlar şunlardır:<sup>7</sup>

• SSCB'nin dağılması ile birlikte oluşan yeni Rusya Federasyonu, Sovyetlerin mirasçısı olarak 5,3 milyon km<sup>2</sup>'lik bir alan kaybetmiş. Bu da Hindistan ve Endonezya ülkelerinin toplam yüzölçümlerinden daha büyük bir alan kaybı anlamına gelir. Rusya'daki 89 idari birimden 24'ü dış sınır konumuna gelmiş. Bu 24 idari birimde ülke nüfusunun 1/3'ü yaşadığına göre Rusya kendi

---

[http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale\\_09.html](http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_09.html) (4 Eylül 2008)

<sup>7</sup> Y. H. Golubçikov, *Geografiya Çeloveka*, İzdatelstvo "Editorial URSS", Moskova, 2003, s. 252–263

savunma stratejileri ile jeopolitik ve jeostratejik önceliklerini yeniden ayarlamak zorunda bırakılmıştır.

- SSCB döneminde inşa edilen ve pek tartışılmayan siyasal-idari yapı SSCB'nin dağılması ve parçalanmasında en öncelikli tetikleyici unsur olmuştur. Asıl ilginç olan Sovyet döneminde sorgulanmayan bu siyasal-idari yapının Postsovyet döneminde sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlanmasıdır. Rusya Federasyonunun SSCB'den ayrılmasından fazla bir zaman geçmeden 19 idari birim kendini bağımsız cumhuriyet ilân ederek Moskova'ya kafa tutmaya başlamışlardır. Tuva, Tataristan ve Başkurdistan anayasalarında bu istek ve amaçlar hemen bu cumhuriyetlerin anayasalarında yer almıştır. Özetle 1991–2001 dönemi Çeçenistan başta olmak üzere Rusya devleti birçok ayrılıkçı hareketle karşı karşıya kalmış ve SSCB'nin çöküşünden sonra Rusya'nın da dağılma ve parçalanma olasılıkları daha yüksek sesle tartışılmaya başlanmıştır.

Rusya'daki milletlerin kendi siyasal-idari birimlerine kavuşması büyük çelişkiler yansıtmaktadır. Evenler, Şortsiler, Vepsiler, Nanaylar ve Nivhiler kendi cumhuriyet ve otonom bölgelerine sahip değilken, aynı nüfus büyüklüğündeki Evenkiler, Hantiler, Çukçiler ve Koryaklar dev yüzölçümlü otonom dairelere sahiptirler. Rusya'nın en büyük azınlıkları arasında yer alan Avarların (764 000 kişi) ve Almanların (602 000 kişi) sayıları yarım milyonu aşarken bu büyük milletlere kendi siyasal-idari birimlerine kavuşma olasılığı verilmezken, nüfusları 50 000'den az olan Nenetsler, Çukçiler, Evenkiler ve Mansiler kendi otonom dairelerine sahiptirler. Tüm bunlar şu soruyu gündeme getirmektedir: hangi ölçütlere göre bazı küçük azınlıklar siyasal özerkliğe kavuşurken, bazı büyük milletlere aynı haklar verilmemektedir? SSCB döneminde idari yapılandırma ve siyasal sınırları belirlemede yapılan hatalar neden Postsovyet döneminde değiştirilmedi ve revize edilmedi? SSCB'nin sorunlarla ve cevapsız sorularla dolu idari yapısı, neden yeni Rusya Federasyonu hükümetlerince irdelenmeden benimsendi? Bu konuda bir çarpıcı örnek verilebilir. Rusya'daki bazı milletler 2–3 özerk idari birime sahiptirler. Ülke içindeki toplam nüfusları 45 000'den az olan Nenets azınlığı, Nenetsk Otonom Dairesi, Dolgano-Nenetsk Otonom Bölgesi ve Yamalo-Nenetsk Otonom Dairesine, yani üç farklı idari birime sahiptir. Benzer bir şekilde üç farklı idari birime sahip milletlere örnek olarak Buryatları gösterebiliriz. Buryat Cumhuriyetinin yanı sıra, Aginski-Buryatski Otonom Dairesi ve Ust-Ordinski Buryatski Otonom Dairelerine de sahip olan Buryatlar, üç idari birimle siyasal temsil bulan Rusya'nın ayrıcalıklı milletlerine örnektirler. Fakat Buryatlardan çok daha kalabalık olan Ukraynalılar, Ermeniler, Azeriler, Darginler ve Lezginler siyasal temsil ve kendi otonom daireye sahip olma konusunda aynı şans yakalayamadıkları

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic*

*Volume 3/7 Fall 2008*

görülmektedir. Tüm bu örnekler ışığında Rusya'daki federal yapı düzeninin sorgulanması ve idari birim sınırlarının değişmesi kaçınılmazlık gibi görülmektedir.

Golubçikov'a göre Rusya'nın 20 bölgesinde acil sınır değişikliği talepleri vardır. Kendi otonom bölge veya cumhuriyetlerini kurmada ve mevcut sınırların kendi lehine değişmesinde en ısrarlı tutumu Almanlar, Nogaylar ve Lezginler sürdürmektedirler. Ona göre bazı milletler daha da ileri giderek yurt dışındaki anavatan toprakları ile birleşme eğilimi göstermektedirler. Yazar, Kareyalı ve Finlilerin yoğunlukta yaşadığı Karelya Cumhuriyetinin tam bağımsız olup Finlandiya ile birleşme girişimlerini buna örnek göstermektedir. Kalmuk milliyetçilerinin Astrahan oblastına yönelik toprak talepleri, Yamalo-Nenetsk ve Hanti-Mansiysk Otonom Dairelerin Tümen Oblastı egemenliğinden çıkıp kendi bağımsız cumhuriyetlerini kurma girişimleri ayrılıkçı-bölücü hareketlerin Rusya'da ne denli derin siyasal ve jeopolitik sorunlara yol açabileceğine sadece birkaç örnektir.<sup>8</sup>

## **2. Yanıtlanması Güç Bir Soru: Rusya'da Kaç Millet Yaşamaktadır?**

Rusya bitki ve hayvan varlığı, maden ve enerji kaynakları, iklim, bitki örtüsü, toprak ve tarım ürünlerindeki zengin çeşitliliğin yanı sıra etnos ve azınlıklar, dinsel inançlar ve kültürel görünüm bakımından da zengin ve renkli bir ülkedir. Dünyada var olan 24 federal devletten biri olan Rusya, gezegenimizin etnik çeşitliliği en fazla olan ülkelerin başında yer almakta ve bundan dolayı bazı uzmanlar tarafından "etnografya müzesine" benzetilmektedir.<sup>9</sup> Bir başka deyişle, Rusya hem federal, hem çok uluslu, hem de polietnik bir nüfus yapısına sahiptir. Bugün ülkede yaşayan millet ve azınlıkların sayısının 160'ı aşması heterojen etnik mozaiği gerçeğini kanıtlamaktadır. Bunlardan yaklaşık 100'ü yerli etnoslardan ve 60'ı ülke dışından gelip yerleşen göçmen etnoslardan oluşmaktadır.<sup>10</sup> Bu nedenle diller coğrafyası, dinler coğrafyası ve etnocoğrafya bakımından irdelenmesi ve tartışılması gereken ülkelerin başında Rusya gelmesi gerekirken bu alanlardaki çalışmaların ülkemizde çok yetersiz olması bu çalışmanın kaleme alınmasında itici bir güç oluşturmuştur.

Bu çalışmanın başlıca amaçları şunlardır:

<sup>8</sup> Y. H. Golubçikov, *Geografiya Çeloveka*, İzdatelstvo "Editorial URSS", Moskova, 2003, s. 253–258

<sup>9</sup> [http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/print\\_09.html](http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/print_09.html) (4 Eylül 2008)

<sup>10</sup> V. P. Dronov, V. G. Gluşkovoy, *Obştestvennaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Klassiks Stil", Moskva, 2003, s. 103

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

- Rusya'daki millet ve azınlıkların tespitindeki zorlukları ortaya koymak.
- Farklı nüfus sayımlarında değişen ülke etnik kimliği portresini karşılaştırarak irdelemek.
- Rusya'daki millet ve azınlıkların coğrafi dağılışı ve nüfus büyüklüğünü ortaya koymak.
- Rusya'daki millet ve azınlıkların gruplandırmasını gerçekleştirmek.
- Rusya'daki millet ve azınlıkların coğrafi dağılışı cumhuriyetler bazında değerlendirmek.
- Rusya'daki millet ve azınlıkların dil ve din özelliklerine göre gruplandırmak.

Aslında Rusya'da kaç millet yaşamaktadır sorusu, yanıtlanması çok zor bir sorudur. Ülkede yapılan her nüfus sayımında farklı sayıda millet ve azınlık kaydedilmiştir. Örneğin 1926 yılındaki nüfus sayımına göre Rusya'da 194 millet yaşarken, bu sayı 1939 yılındaki nüfus sayımında sadece 99 ve 1994 nüfus sayımında 176 olarak kaydedilmiştir.<sup>11</sup> Fakat uzmanların yapmış oldukları tespitlere göre bugün Rusya'da 160'tan fazla millet ve azınlık yaşamaktadır. Ayrıca son nüfus sayımında 1,5 milyon kişinin etnik aidiyetini belirtmemiş olması dikkat çekicidir.<sup>12</sup>

70 yıllık Sovyet döneminde bir türlü inşa edilemeyen "Sovyet ulus modelinin" iflasından sonra zorunlu olarak "Enternasyonalizm" ve "Sovyetleştirme"<sup>13</sup> politikaları terk edildi. Zorunlu göçler, asimilasyon, etnik çatışmalar, sürgün ve gözyaşları ile dolu bu 70 yıllık sosyalist dönemde Sovyet halkları eğitim, sağlık, ekonomi ve kültür alanlarında önemli gelişmeler göstermiş olsalar da aralarındaki etnik, dinsel ve kültürel farklılıklar "Sovyetleştirme kazanında" bir türlü eritilemedi. Postsovyet döneminde gerçekleşen "etnik devrim" sonucu milyonlarca kişi kimlik belirleme özgürlüğünü elde ederek etnik aidiyetini baskıcı devlet mekanizması olmadan kendi duygu, düşünce ve görüşleri doğrultusunda ortaya koyma fırsatı elde etmiştir. Bugün Rusya'da her vatandaş özgürce kendi etnik aidiyetini, dinsel ve dilsel kimliğini belirtebilmektedir. Bu nedenle 2002 yılındaki son nüfus sayımında etnik aidiyetlerini tanımlarken vatandaşların 800'den fazla farklı seçenek belirtmiş olmaları üç olguya işaret etmektedir:

<sup>11</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 71

<sup>12</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

<sup>13</sup> Sovyetler Birliğinde 15 cumhuriyette yaşayan farklı sosyo-kültürel kökene sahip millet ve azınlıkların birbirleriyle yakınlaşması ve kaynaşması sonucunda oluşacak olan Sovyet ulusu inşa politikalarına Sovyetleşme denir.

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

1. Rusya'nın kültür bakımından ne kadar renkli olduğunu, etnoğrafyasının ne kadar zengin olduğunu, bir başka anlatımla dinsel ve etnik toplumlardaki sınırsız çeşitliliği yansıtmaktadır.

2. Sovyet döneminde Sosyalist Enternasyonal ve "Sovyetleştirme kazanında" eritmek istenilen kültürel ve etnik farklılaşmalar başarıya ulaşamamış ve hem "birleşik Sovyet ulusu" modeli yaratılamamış, hem de "Homo Sovieticus"<sup>14</sup> kalıplı tek tipli birey profili ulusal etnik gömleği içinde oturtulamamış. Postsovyet döneminde "kimlik krizinin" aşılıp "asli kökene dönüş" eğilimlerin ortaya çıkması ile tüm Rusya'da etnik milliyetçilik yaygınlaşmıştır. Bu "etnik kimlik patlama" dönemi, kimlik krizinden çıkmış millet ve azınlıkların kendi özünü, kendi etno-politik kimliğini yeniden keşfetmeleri dönemi olarak da adlandırılabilir.

3. Nüfus sayım esnasında gerçekleşen etnik aidiyet tanımlaması sürecinde etnik aidiyet belirlemede bilinçsizce kullanılan özgürlük boyutunun bilgisizlikle bütünleşmesi sonucu ortaya çıkan ve gerçekte var olmayan millet ve azınlıklar. Örneğin Rusya'daki Museviler etnik ve dinsel özelliklerine göre değil, yaşadıkları coğrafi ortama göre kendilerini tanımlamışlar ve böylece Gürcü Musevileri, Kırım Musevileri, Buhara ve Orta Asya Musevileri gibi farklı etnik tanımlamalar ortaya çıkmıştır.<sup>15</sup> Tüm bunlar Rusya'da var olan etnosları daha küçük alt etnoslara bölerek, gerçek sayıların yanıltıcı olarak daha az gözükmelerine neden olmuştur.

### **3. Rusya'da Millet ve Azınlık Sayılarını Tespit Etmek Neden Zordur?**

12 Haziran 1990 tarihinde bağımsızlığını ilan edip SSCB'den ayrılan Rusya önünde çözüm bekleyen sorunların en öncelikli olanları arasında etnik sorunlar ve yükselen milliyetçilik dalgasına paralel olarak cumhuriyetlerin daha çok özerklik ve daha geniş haklar istemeleri yer almaktadır. SSCB'nin mirasçısı konumunda olan Rusya bir yandan farklı millet ve azınlıkların demokratik ve siyasi taleplerini karşılarken, diğer taraftan bölünmelere ve ulusal bütünlüğü zedelemekten başkaldıran cumhuriyetlerin isteklerini nasıl karşılayabilirdi? SSCB'nin çöküşü ve bölünüşü Rusya'nın da başına gelebilir miydi? Rusya Federasyonu sınırları dışında kalan ve sayıları 20 milyonu aşan "dış Ruslar" sorunu nasıl çözümlenebilirdi? Rusya'nın federal yönetim yapısında yenileme ve "perestroyka" yapılmalı mıydı? Tüm bunlar yeni bağımsızlığını kazanmış Rusya Federasyonu önünde çözüm bekleyen politik ve etnik sorunların

<sup>14</sup> Sovyetleşme, yani Sovyet ulusu inşa politikaları esnasında yaratılmakta istenilen tek tip Sovyet insan modeline "Homo Sovieticus" denilebilir.

<sup>15</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

başında yer almaktaydı. Fakat bu çalışmada siyasi sorunlar ve Rusya'daki etnopolitik gelişmeler ele alınmayacak, ülkenin etnik yapısına coğrafya penceresinden bakılarak Rusya'nın etnocoğrafya portresi resmedilmeye çalışılacaktır.

Rusya'daki etnoslar hem nitel ve nicel özellikleri bakımından, hem coğrafi ve idari yapı itibariyle, hem de zaman ve mekâna bağlı olarak büyük çeşitlilik ve büyük değişim göstermektedirler. Aslında nüfus sayımlarında tespit edilen millet ve azınlıkların sayısı her zaman doğruyu yansıtmadığı gibi bazı değerlere kuşku ile yaklaşılması gayet doğaldır. Rusya'daki etnos sınırlarının ve azınlıkların sayısal değişiminin tartışılır olmasının başlıca nedenleri şöyle özetlenebilir:

- Hem Sovyet hem de Postsovyet döneminde farklı millet ve azınlıklar arasında karma evliliklerin çok yaygın olması sonucunda gönüllü asimilasyonlar ve etnik aidiyet değişimleri sıklıkla görülmektedir. Genelde Ruslar ile evlenen küçük azınlık temsilcileri daha üst kimlik olan Rus kimliğini kabullenmeyi tercih etmektedirler. Bu olay özellikle küçük azınlıkların hızla erimesine ve zaman içinde asimile olarak yok olmalarına neden olmaktadır.

- Nüfus sayımlarında kişilerin kendi etnik kimliğini gizlemesi, belirtmek istememesi ve onu başarıya götürecektir daha üst kimliği tercih etmesi, Rusya'da yaygın bir olaydır. Örneğin Dronov ve Gluşkov'a göre Moskova'da yaşayanların %30'u kendi gerçek etnik kimliğini gizleyerek, Rus olduklarını beyan ederek iş bulma ve kariyer basamaklarını tırmanmada avantaj sağladıklarını düşünmektedirler.<sup>16</sup> Bu örnek dahi etnik aidiyet, azınlık sayısı, etnik sınırlar gibi kavramların Rusya gibi heterojen etnik yapıya sahip ülkelerde ne kadar değişken ve tartışılır olduğunu göstermeye yeterlidir.

- SSCB döneminde farklı etnik ve dinsel özelliklere sahip milletler arasında karma evliliklerin yapılması ve bu karma evliliklerden doğan çocukların farklı kimlikler yansıtması bugünkü Rusya'da yapılan etnocoğrafya ve dinler coğrafyası çalışmalarını zorlaştırmaktadır. Fakat yalın bir gerçek varsa o da Sovyet döneminde etnokarışık evliliklerin sürekli artış göstermesi gerçeğidir. Örneğin 1959 yılında 5,2 milyon olan etnokarışık evliliklerin sayısı 1970'te 7,9 milyona, 1979'da 9,9 milyona ve 1989'da 12,8 milyona ulaşmış olması dikkat çekicidir. Bir başka anlatımla 1959'da ailelerin sadece %10'u etnokarışık aileler grubunda yer alırken 1989 yılında bu oran %17,5'e yükselmiştir.<sup>17</sup> Bugün Rusya'da yaklaşık her beş aileden birisi (en az %20'si) etnokarışık evlilikler ile birlikteliklerini sürdürmeleri bu ülkede

<sup>16</sup> V. P. Dronov, V. G. Gluşkovoy, *Obştestvennaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Klassiks Stil", Moskva, 2003, s. 103

<sup>17</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 77

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*



yapılacak dil, din ve etnos çalışmalarının ne kadar zor ve karmaşık olduğunun göstergesidir.

• Farklı karma evliliklerde Ruslaşma eğilimleri Rus olmayan milletlerin ırk, din, dil ve diğer kültür özelliklerinin yanı sıra o milletin Ruslara göstermiş oldukları sosyo-kültürel yakınlık veya asimilasyon direnci gibi farklı etkenler doğrultusunda önemli farklılaşmalar gösterir. Örneğin 1994 yılında Rusya Federasyonu genelinde yapılan bir araştırmaya göre Rus-Mordov ailelerin %96'sı ve Rus-Mari ailelerinin %94'ü doğan çocuklarını Rus olarak tanımlamışlardır. Bu oran Rus-Yahudi ailelerinde %89, Rus-Başkurt ve Rus-Tatar ailelerinde %81, Rus-Alman ailelerinde %79, Rus-Osetin ve Rus-Buryat ailelerinde %65, Rus-Yakut ailelerinde ise sadece %51 olarak kaydedilmiştir.<sup>18</sup> Görüldüğü gibi etnik-karma evliliklerde anne veya babadan birinin Rus olması doğan çocuğunun da büyük oranda Rus olmasını tayin etmektedir. Bu olay bir yandan Rus etnosunun dolaylı yoldan genişlemesine, diğer taraftan da Ruslarla evlenen azınlıkların uzun vadede asimile olup Ruslaşmalarına neden olmaktadır.

• Ruslarla yapmış oldukları karma evliliklerde Müslüman Kuzey Kafkas milletleri Rus kültürüne ve Rus asimilasyonuna en büyük direnç gösteren azınlıklar oldukları görülmektedir. Örneğin Rus-İnguş ailelerin %100'ü, Rus-Dargin ailelerin %88,6'sı, Rus-Lezgin ailelerin %82,4'ü, Rus-Balkar ailelerin %81,8'i ve Rus-Karaçay ailelerin %77,3'ü çocukları için Rus kimliğini reddederek kendi milletine ait etnik kimliği benimsediklerini beyan etmişlerdir.<sup>19</sup> Bir başka anlatımla tarihine, kültürüne, gelenek-göreneklerine daha büyük bağlılık gösteren Müslüman ve Türk kökenli milletlerde Ruslaşma eğilimleri daha yavaş ve daha zor gerçekleşmektedir.

• Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi Sovyet döneminde, anne veya babadan birinin Rus olması sonucunda oluşan karma evliliklerden dünyaya gelen çocukların büyük bir bölümü Rus etnik kimliğini benimserken, SSCB'nin dağılmasından sonraki Postsovyet döneminde benzer ailelerin çocukları Rusları değil mensup oldukları kendi milletin kimliğini kabul etmeye başlamışlardır. Andreyev'e göre bu olay 1980'li yıllarda SSCB'de başlayan "etnik devrimin" Postsovyet ortamında da sürmesinden başka bir şey değildir.<sup>20</sup>

<sup>18</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 77

<sup>19</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 77

<sup>20</sup> A. Andreev, *Etničeskaya Revolyutsiya i Rekonstruktivnaya Postsovetovskogo Prostranstvo*, Natsionalnie Otnoşeniya, Moskva, 1996, s. 107

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic*

*Volume 3/7 Fall 2008*

• Konuşulan dil, etnik kökeni ve kültürel aidiyeti belirleyen en önemli etkenlerin başında gelir. Rusya’da yaşayanların yaklaşık %95’i kendi milletini, yani etnik aidiyetini konuştukları dile göre belirlemektedirler. Günümüzde etnik cumhuriyetlere ve otonom dairelere adını veren titüler milletlerin dili bu cumhuriyetlerin resmi ve devlet dili olarak tanınmış ve bu durum ilgili anayasalarda da tescil edilmiştir. Fakat her şeye rağmen hem Rusya Federasyonu içindeki 21 cumhuriyet arasında, hem BDT ülkeleri arasında, hem de Postsovyet coğrafyasında yaşayan farklı milletler arasındaki ortak iletişim dilinin hala Rus dili olduğu bilinmektedir. Tüm bu etkenler bazen kültürel-dilsel aidiyet ile etnik aidiyetin çatışmasına neden olabilmekte ve sonuçta nüfus sayımlarında belirli dili konuşanlar ile o etnosun nüfus sayılarının örtüşmemesi sonucu doğmaktadır.

• 1989 nüfus sayımında Rusya’da yaşayan Almanların sadece %41,8’i Almancayı ve Yahudilerin sadece %8,9’u İbraniceyi anadil olarak belirtmişlerdir. Sovyet döneminde özellikle Sibirya’daki Kuzey azınlıklar arasında Rusça giderek etkinliğini arttırmış ve bu milletler hızla Ruslaşmışlardır. Örneğin 1970 yılındaki nüfus sayımında Sibirya azınlıklarının %67,2’si kendi etnik dilini konuşurken, bu oran 1979’da %61,7’ye ve 1989’da da %52,5’e düşmüştür.<sup>21</sup> Böylece Rusya’da yaşayan birçok millet için dil ve kültür asimilasyonu, etnik asimilasyonun öncüsü olmuştur. Bu asimilasyona en yüksek direnç gösterenler Kuzey Kafkasya milletleridir. Rusya’da yaşayan Türk ve Moğol kökenli milletler kendi adadillerini en yüksek oranda kullanan azınlıklardır. Örneğin Tuvalıların %99’u, Karaçay, Balkar, Kabardin ve İnguşların %98’i, Mesket Türklerin %97’si, Adige ve Yakutların %96’sı Rusça konuşmayı kabullenmeyip kendi adadillerini günlük yaşamlarında kullanmaktadırlar.<sup>22</sup> Sovyet döneminde bunlar dikkat çekerken, Postsovyet döneminde ve özellikle son 10–15 yıllık zaman diliminde “etnik devrim” ve “milli bilinçlenme” ile azınlıklar arasında “soya dönüş” süreci yaşanmakta. Reasimilasyon olarak adlandırılan bu süreçte Rus dili ve Rus kültürü demode olup, ikinci plana atılırken, kendi kültürüne, kendi tarihine, kendi adadiline dönüş süreci yaşanmaktadır. Komarova’ya göre reasimilasyon süreci, düne kadar kendini Rus olarak tanımlayan azınlık mensuplarının kendi etnik ve kültürel köklerine geri dönüşü olarak tanımlanabilir.<sup>23</sup>

<sup>21</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 76

<sup>22</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 76

<sup>23</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 76

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic*

*Volume 3/7 Fall 2008*

• Rusya’da azınlıkların tam sayılarını belirlemek, çokta kolay bir olay gibi görülmemesi gerekir, çünkü nüfus sayımlarında bazı millet ve azınlıklar kendilerini farklı tanımlayabilir veya aynı milletin mensupları kendilerini ayrı bir etnik kol veya alt dalı gibi gösterebilir. Örneğin Tablo 1’de de görüldüğü gibi 2002 yılındaki son nüfus sayımında Mordvin etnosuna mensup olan kişiler, beş farklı adlandırma ile kendilerini tanımladıkları görmekteyiz.

**Tablo 1:** Son Nüfus Sayımında Rusya’da Kendini Mordvin Olarak Tanımlayanların Sayısal Dağılımı (2002 yılı)<sup>24</sup>

Millet (Azınlık)	Nüfus Sayısı
Mordvalı	490398
Mordvalı-Mokşa	47722
Mordvalı-Erzya	77523
Mordvin	115051
Mordov	103854

Buna benzer bir örnek Tatarlarla verilebilir, çünkü Rusya Federasyonu sınırları içinde yaşayan ve kendini Tatar olarak tanımlayan 20’den fazla yapay alt etnos yaşamaktadır. Bu nedenle Rusya’da kaç Tatar yaşamaktadır sorusuna 20’den fazla yanıt olması da anlaşılırdır. Örneğin Tablo 2’de de görüldüğü gibi 2002 yılındaki son nüfus sayımında Rusya sınırları içinde yaşayan ve Tatar olarak bildiğimiz milletin farklı alt kollarını ve nüfus sayılarını görmekteyiz.

**Tablo 2:** Son Nüfus Sayımında Rusya’da Kendini Tatar Olarak Tanımlayanların Sayısal Dağılımı (2002 yılı)<sup>25</sup>

<sup>24</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

<sup>25</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

Millet (Azınlık)	Nüfus Sayısı
Tarski Tatarları	91
Tatar	11044
Tatari	5505997
Kırım Tatarları	3807
Sibirya Tatarları	9368
Astrahan Tatarları	1991
Zabolotni Tatarları	1
Kazan Tatarları	499
Kreşten Tatarları	7067
Tevriz Tatarları	2
Alabugat Tatarları	6
Kasimov Tatarları	29
Kurdak-Sargat Tatarları	2
Nugay Tatarları	30
Teptyari Tatarları	25
Tobolsk Tatarları	7
Tümen-Türin Tatarları	16
Çulim Tatarları	2
Yurtov Tatarları	6
Yaskolbin Tatarları	3

Rusya'daki Musevilerin etnik ve dinsel özelliklerine göre değil, yaşadıkları coğrafi ortama (bölge, ülke v.b.) göre kendilerini tanımladıkları görülmektedir. Bu nedenle Tablo 3'te de görüldüğü gibi Gürcü Musevileri, Kırım Musevileri, Buhara ve Orta Asya Musevileri gibi farklı etnik tanımlamalar ortaya çıkmıştır.

**Tablo 3:** Son Nüfus Sayımında Rusya'da Kendini Musevi Olarak Tanımlayanların Sayısal Dağılımı (2002 yılı)<sup>26</sup>

Millet (Azınlık)	Nüfus Sayısı
Musevi	229931
Dağlı Museviler	1384
Gürcü Musevileri	49
Kırım Musevileri	27
Orta Asya Musevileri	11
Buhara Musevileri	14

<sup>26</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

Bir millet adı olarak Rusya'da Türk kavramı çok anlamlı ve çok boyutlu olduğundan dolayı Türk azınlık kollarının sayısı da bundan dolayı epey fazladır. Tablo 4'te de görüldüğü gibi son nüfus sayımında Rusya'da yaşayan bazı Türkler kendini Osmanlı, Çulim, Mesket ve Suhumi Türkü olarak tanımlarken, bazıları da sadece Türk veya Türki olarak tanımlamayı seçmişlerdir.

**Tablo 4:** Son Nüfus Sayımında Rusya'da Kendini Türk Olarak Tanımlayanların Sayısal Dağılımı (2002 yılı)<sup>27</sup>

Millet (Azınlık)	Nüfus Sayısı
Türki	92147
Batum Türkleri	10
Mesket Türkleri	3257
Osmanlı Türkleri	12
Suhumi Türkleri	4
Çulim Türkleri	7
Türk	382

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi demokrasi ve insan hakları maskesi altında Rusya Federasyonu vatandaşlarına verilmiş olan "kendi etnik aidiyetini kendince tanımlama özgürlüğü", hükümet yetkilileri tarafından hazırlanmış sinsi bir demografik ve siyasi tuzaktır. Bu tuzağın hazırlanmasındaki temel amaç, belirli millet ve azınlıkları farklı alt etnoslara bölerek ve onları farklı milletler olarak adlandırarak, yapay alt kollar ve yapay etnoslar oluşturmaktır. Büyük millet ve azınlıkların bölünmesi ise hem onların gerçek sayılarını küçültmek, hem de onları güçsüz göstererek siyasi ve idari taleplerde bulunmalarını engellemeyi amaçlamaktadır.

#### 4. Rusya'daki Özerk Cumhuriyetlerin Genel Coğrafi Özellikleri

Rusya'daki federal yapının en büyük birinci özelliği karmaşık ve asimetrik olmasıdır, ikinci özelliği ise SSCB siyasal ve idari mirasını sınırlar ve coğrafya olarak sürdürmesidir. Rusya'da 21 Özerk Cumhuriyet yer almaktadır. Rusya'da yer alan diğer idari birimlerden farklı olarak her bir cumhuriyet kendi anayasasını ve kendi resmi dilini belirleme özgürlüğüne sahiptir.

Ülkedeki 21 Cumhuriyetin Federal Bölgeler bazındaki coğrafi ve sayısal dağılımı eşitsizlik göstermektedir. Güney Federal Bölgesinde 8, Volga Federal Bölgesinde 6, Sibiry Federal Bölgesinde 4, Kuzey-Batı Federal Bölgesinde 2, Uzakdoğu Federal Bölgesinde 1

<sup>27</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

---

Özerk Cumhuriyet yer alırken, Merkezi ve Ural Federal Bölgelerinde hiçbir Cumhuriyet yoktur. Dinsel ve etnik çeşitliliğin en yüksek olduğu Kuzey Kafkas bölgesinde Cumhuriyet sayısının en yüksek, Rus etnosunun egemen olduğu Merkezi Bölgede, dinsel ve etnik çeşitliliğin en az olduğundan dolayı herhangi bir Cumhuriyet'in yer almaması gayet doğaldır. Özetle, dinsel ve etnik çeşitliliğin artmış olduğu bölgelerde Cumhuriyet sayılarının da artmış olması beklenen bir sonuçtur.

**Tablo 5:** Rusya Federasyonu İçinde Yer Alan Özerk Cumhuriyetlerin Nüfus Özellikleri (2007 Yılı)<sup>28</sup>

---

<sup>28</sup> V. B. Jitkov, N. İ. Paşintseva, İ. V. Voronina, L. A. Kazaçenko, *Rossiyskiy Statistiçeskiy Ejegodnik 2007 Statistiçeskiy Sbornik*, İnformatsionno-İzdatelski Tsentar "Statistika Rosii", Moskova, 2007, s. 41–43 ve s. 106–121

Cumhuriyet	Toplam Yüzölçümü (km <sup>2</sup> )	Toplam Nüfus	Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (kişi/km <sup>2</sup> )	Doğum Oranı (Binde)	Ölüm Oranı (Binde)	Doğal Nüfus Artışı (Binde)
Çeçenistan	15 600	1 184 000	75,7	23,9	5,0	+ 18,9
Dağıstan	50 300	2 659 000	52,9	15,3	6,0	+ 9,3
Karaçay-Çerkez	14 300	429 000	30,0	11,7	11,4	+ 0,3
Kuzey Osetya Alanya	8 000	701 000	87,8	11,8	11,6	+ 0,2
Altay	92 900	205 000	2,2	16,6	13,8	+ 2,8
Adige	7 800	441 000	56,6	10,4	15,1	—4,7
İnguş	3 600	493 000	135,8	15,1	3,7	+ 11,4
Kabardino-Balkar	12 500	891 000	71,5	10,4	9,8	+ 0,6
Tuva	168 600	309 000	1,8	19,3	12,3	+ 7,3
Hakas	61 600	537 000	8,7	12,0	14,8	—2,8
Yakutistan (Saha)	3 083 500	950 000	0,3	14,4	9,7	+ 4,7
Tataristan	67 800	3 760 000	55,4	9,9	13,2	—3,2
Başkurdistan	142 900	4 051 000	28,3	11,1	13,6	—2,5
Çuvaş	18 300	1 286 000	70,1	10,3	14,7	—4,4
Udmurt	42 100	1 538 000	36,6	11,3	14,3	—3,0
Mordovya	26 100	848 000	32,4	8,6	16,4	—7,8
Mari-El	23 400	707 000	30,2	10,6	15,9	—5,3
Karelya	180 500	693 000	3,8	10,0	16,8	—6,8
Komi	416 800	975 000	2,3	11,1	13,8	—2,7
Buryat	351 300	960 000	2,7	14,8	14,5	+ 0,3
Kalmuk	74 700	287 000	3,8	13,3	11,1	+ 2,2
<b>Toplam</b>	4 862 600	23 904 000	4,9	--	--	--

Tablo 5'te Rusya'daki Özerk Cumhuriyetlerin genel coğrafi özellikleri ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir. Bu tablodaki verileri değerlendirdiğimizde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- Rusya'daki 21 Özerk Cumhuriyet arasında 13'ü Türk Cumhuriyet özelliği göstermektedir. Kuzey Osetya, Mari-El, Kalmuk, Buryat, Udmurt, Mordovya, Karelya ve Komi Cumhuriyetleri, yani 8 Cumhuriyet Türk kökenli değildir.
- Rusya'daki 21 Cumhuriyet arasında sadece 6'sının alanı 100 000 km<sup>2</sup>'den büyüktür. Geri kalan 15 Cumhuriyetin alanı 100 000 km<sup>2</sup>'den küçüktür. Hatta Karaçay-Çerkez, Kuzey Osetya-Alanya, Adige, İnguş,

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

Çuvaş ve Kabardino-Balkar Cumhuriyetlerinin her birinin 20 000 km<sup>2</sup>'den de küçük yüzölçümlerine sahip olduklarından bunlara "Mini Cumhuriyetler" de denilebilir. Yüzölçümü bakımından en büyük Cumhuriyet Yakutistan-Saha (3 083 500 km<sup>2</sup>) olup, en küçük Cumhuriyet ise İnguş Cumhuriyetidir (3 600 km<sup>2</sup>). Ülkedeki 21 Cumhuriyetin toplam yüzölçümü 4 862 600 km<sup>2</sup> olup bu alan Rusya Federasyonu toplam yüzölçümünün %29'unu oluşturmaktadır.

- Nüfus sayısı bakımından en kalabalık Cumhuriyet Başkurdistan (4 051 000 kişi) en az nüfusa sahip olan ise Altay Cumhuriyetidir (205 000 kişi). Tataristan, Başkurdistan ve Dağıstan dışında nüfusu 2 milyonu aşan başka Cumhuriyet yoktur. Bir başka anlatımla 18 Cumhuriyetin toplam nüfusu 2 milyondan az olup, sadece 3 Cumhuriyetin toplam nüfusu 2 milyonu aşmaktadır. Ayrıca 6 Cumhuriyetin toplam nüfusları da 500 000'den azdır.
- 2007 yılında Rusya Federasyonunun toplam nüfusu 142 221 000 olup, 21 Özerk Cumhuriyetin toplam nüfusları ise 23 904 000'dir. Bir başka anlatımla Özerk Cumhuriyetlerin Rusya toplam nüfusu içindeki payı %17'dir. İnguş Cumhuriyeti km<sup>2</sup>'ye düşen 136 kişi ile en yoğun nüfuslu Cumhuriyet unvanını taşıırken, en seyrek nüfuslu Cumhuriyet ise Yakutistan (Saha) olup aritmetik nüfus yoğunluğu sadece 0,3 kişi/km<sup>2</sup>'dir.
- Tüm cumhuriyetler arasında en yüksek doğum oranı (binde 23,9) ve en yüksek doğal nüfus artışı (binde 18,9) Çeçenistan'da gözlenirken, en düşük doğum oranı (binde 8,9) ve en düşük doğal nüfus artışı (binde —7,8) Mordovya'da tespit edilmiştir. Rusya'da 11 Cumhuriyet pozitif ve 10 Cumhuriyet negatif nüfus artışına sahiptir. Bir başka anlatımla ülke genelinde egemen olan demografik kriz Cumhuriyetleri de derinden etkilemiştir ve bu nedenle 10 Cumhuriyette nüfus azalması gözlenmektedir. Rus etnosunun belirgin bir nüfus payına sahip olduğu Karelya, Mari-El, Mordovya, Çuvaş ve Adige Cumhuriyetlerinde önlenemeyen nüfus azalması uzun dönemde ciddi demografik, sosyo-kültürel ve ekonomik sonuçlar doğurabilir.
- Müslüman ve Türk etnosların yoğunlukta olduğu Kuzey Kafkaz Cumhuriyetlerinde Rusya'nın en yüksek doğurganlık ve en düşük ölüm oranlarının görülmesi, Cumhuriyetler arasındaki nüfus artış eğilimini dinsel aidiyet, etnik aidiyet, refah düzeyi ve eğitim düzeyi gibi sosyo-kültürel öğeler tarafından belirlendiğini göstermektedir.

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*



### 5. Cumhuriyetler Bazında Rusya'daki Millet ve Azınlıklar

Rusya'da yer alan 21 Özerk Cumhuriyet alan, nüfus sayısı, kentleşme, refah düzeyi ve ekonomik gelişmişlik bakımından farklılık gösterdikleri gibi etnik bileşim ve kültürel yapı bakımından da aralarında büyük farklılıklar vardır. Tablo 6'da da görüldüğü gibi cumhuriyete adını veren titüler millet<sup>29</sup>, Rus etnosu ve diğer etnoslar her Cumhuriyette farklı oranlarda temsil edilmektedirler. Titüler milletin azınlıkta olduğu Cumhuriyetler olduğu gibi Rus milletin azınlıkta olduğu Cumhuriyetler de vardır.

---

<sup>29</sup> Örneğin Çeçenler Çeçenistan'ın Çuvaşlar ise Çuvaşistan'ın titüler milletidir. Fakat bazı cumhuriyetlerde 2 veya daha yüksek sayıda titüler millet de olabilir. Karaçay-Çerkez Cumhuriyetinde hem Karaçaylılar hem de Çerkezler o devletin titüler milletini oluşturmaktadırlar. Benzer şekilde Kabartay-Balkar Cumhuriyetinde hem Kabartaylılar hem de Balkarlar o devletin titüler milletini oluşturmaktadırlar. Dağıstan'da ise Avarlar, Darginler, Lezginler, Kalmuklar ve Tabasaranlar gibi 5-6 büyük etnos o cumhuriyetin titüler milletlerini birlikte oluşturmaktadırlar.

**Tablo 6:** Cumhuriyetler Bazında Rusya'daki Titüler Millet ve Rus Nüfus Oranları<sup>30</sup>

Cumhuriyet	1989 yılı (%)			2002 yılı (%)			1989–2002 Döneminde Rus Nüfusu Değişimi (%)
	Titüler Millet Oran	Rus Nüfus Oran	Diğer Etnoslar	Titüler Millet Oran	Rus Nüfus Oran	Diğer Etnoslar	
<b>I. Titüler Milletin Çoğunlukta Olduğu Cumhuriyetler</b>							
1. Dağıstan	80	9	11	85	5	10	—4
2. Çeçen	66	25	9	94	4	2	—21
3. İnguş	75	13	12	77	1	22	—12
4. Çuvaş	68	27	5	68	27	5	0
5. Tuva	64	32	4	79	20	1	—12
6. Kabartay-Balkar	58	32	10	55	25	20	—7
7. Kuzey Osetya-Alanya	53	30	83	63	23	15	—7
<b>II. Titüler Millet ve Rus Nüfusunun Yaklaşık Olarak Eşit Olduğu Cumhuriyetler</b>							
8. Tataristan	49	43	8	53	40	7	—3
9. Kalmuk	45	38	17	53	34	13	—4
10. Mari	43	48	9	48	43	9	—5
11. Karaçay-Çerkez	41	42	17	39	34	27	—8
<b>III. Rus Nüfusunun Çoğunlukta Olduğu Cumhuriyetler</b>							
12. Karelya	10	74	16	9	77	14	+3
13. Hakas	11	80	9	12	80	8	0
14. Başkırdistan	22	39	39	30	36	34	—3
15. Adige	22	68	10	24	65	11	—3
16. Komi	23	58	19	25	60	15	+2
17. Buryat	24	70	6	28	68	8	—2
18. Udmurt	31	59	10	29	60	11	+1
19. Altay	31	60	9	31	57	12	—3
20. Mordovya	33	61	6	32	61	7	0
21. Yakutistan (Saha)	33	50	17	46	41	13	—9

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir:

- Rusya Federasyonunu oluşturan 21 Özerk Cumhuriyet arasında, bu Cumhuriyete adını veren etnos veya titüler millet sadece

<sup>30</sup> Dronov, V. P. - Rom, Y. V. *Geografiya Rosii-Naseleniye i Hozyaystvo*, İzdatelstvo Drofa, Moskova, 2002, s. 37; İ. S. Ulyanov, *Regioni Rosii. Osnovnie Harakteristiki Subektov Rosiyskoy Federatsii 2006. Statistiçeskiy Sbornik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (Rostat), Moskova, 2006, s. 148–610

7 Cumhuriyette belirgin bir sayısal ve oransal çoğunluğa sahiptir. Ülkedeki 4 Cumhuriyette titüler millet ve Rus nüfusunun oranları neredeyse eşit düzeydedir. Ayrıca Rusya'daki 10 cumhuriyette titüler millet ülke nüfusunun 1/3'ini aşmadığından dolayı azınlık durumundadır. Başkurdistan hariç bu 10 Cumhuriyetin tamamında Rusların ülke nüfusu içindeki oranı %50'yi aşmaktadır.

- 2002 yılındaki son nüfus sayımı verilerine göre, Çeçenistan (%94) ve Dağıstan (%85) en yüksek titüler millet oranına sahip cumhuriyetlerdir. Toplam 9 Cumhuriyette titüler milletin toplam ülke içindeki oranı %50'yi aşmakta ve 12 Cumhuriyette titüler milletin toplam ülke içindeki oranı %50'nin altındadır. Hakas (%12) ve Karelya (%9) Cumhuriyetleri en düşük titüler nüfus ve en yüksek Rus nüfus oranına sahip cumhuriyetlerdir.

- 1989–2002 nüfus sayım sonuçları karşılaştırıldığında en yüksek titüler nüfus artışının Çeçenistan (%66'dan %94'e), Tuva (%64'ten %79'a) ve Yakutistan'da (%33'ten %46'ya) olduğu görülmektedir. Aynı dönemde en yüksek oransal Rus nüfus artışı ise Karelya (%74'ten %77'ye) ve Komi (%58'den %60'a) Cumhuriyetlerinde gözlenmiştir. Özetle 1989–2002 döneminde sadece üç Cumhuriyette (Karelya, Udmurt ve Komi) Rus nüfusu oransal olarak artmıştır. Geri kalan 18 Cumhuriyette ise Rus nüfus oranları ya belirgin olarak azalmış ya da değişmemiştir. Özetle, Cumhuriyetler genelinde Rus etnosu beşeri güç kaybetmiş ve önümüzdeki dönemde de Rusların Cumhuriyet nüfusları içindeki beşeri erime süreci devam edecektir.

- Tataristan, Kalmuk, Mari ve Karatay-Çerkez Cumhuriyetlerinde titüler millet ve Rus nüfusunun oranları neredeyse eşit düzeydedir. 1989–2002 döneminde Karatay-Çerkez Cumhuriyeti hariç tüm dört cumhuriyette titüler nüfus oranları yükselmiş, Rus nüfus oranları ise azalmıştır.

- Genel olarak 1989–2002 döneminde neredeyse tüm Cumhuriyetlerde yaşayan Rus nüfus oranlarında belirgin bir azalma olduğu gözlenmektedir. Bu dönemde en hızlı ve en derin Rus nüfus kaybı Kafkas Cumhuriyetlerinde görülmüştür. Çeçenistan'daki Rus nüfus oranları %25'ten %4'e ve İnguş Cumhuriyetinde de %12'den %1'e azalmıştır. Dağıstan, Tuva ve Kuzey Osetya-Alanya Cumhuriyetlerinde de Rus etnosu erime sürecinden kendini kurtaramamıştır. 1989–2002 döneminde Federasyon içindeki 21 Cumhuriyet içinde sadece Karelya, Komi ve Udmurt Cumhuriyetlerinde Rus nüfusu artış gösterebilmiştir.

- Federasyonu oluşturan 21 cumhuriyette 12'sinde titüler millet azınlık durumunda olup, o cumhuriyette nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktan uzaktır. Örneğin Karelya, Hakas, Başkurdistan, Adige,

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

Buryat, Udmurt, Altay ve Komi cumhuriyetlerinde ülke nüfusunun 1/3 'ini dahi yerli titüler milletlerin oluşturmaması dikkat çekicidir. Bir başka anlatımla 8 cumhuriyette çoğunluğu titüler millet değil Rus etnosu oluşturmaktadır. Böylece birçok cumhuriyette Rus etnosu nüfus çoğunluğunu ele geçirek diğer milletlerin azınlık durumunda olmalarını belirlemiştir.

- Rusya'daki cumhuriyetler arasında en yüksek Rus nüfus oranına sahip olanlar Hakas (%80) ve Karelya (%77) iken en düşük Rus nüfus oranına sahip olanlar da İnguş (%1) ve Çeçenistan (%4) Cumhuriyetleridir. Aslında milliyetçi-radikal güçlerin etkinliğini arttırmaları ve Rusların geri dönüş göçlerini sürdürmesi ile önümüzdeki yıllarda Çeçenistan, Dağıstan ve İnguş cumhuriyetlerinde Rus nüfus oranlarının daha da azalması beklenmektedir.

- Politik ve ekonomik gelişmeler, etnik ve dinsel çatışmalar, bölge ve cumhuriyetler arasındaki göçler, cumhuriyet içindeki titüler milletlerdeki yüksek nüfus artışları, milliyetçilik akımlarının yükselmesi ve buna benzer birçok faktörün etkisinde cumhuriyetlerin

Cumhuriyetler	Cumhuriyet Nüfusunu Oluşturan Başlıca Millet ve Azınlıklar (%)				
Çeçenistan	Çeçenler-93,5	Rus-3,7	Diğer-2,8		
Dağıstan	Avar-29,4	Dargin-16,5	Kalmuk-14,2	Rus-4,7	Diğer-35,2
Karaçay-Çerkez	Karaçay-38,5	Rus-33,6	Çerkez-11,3	Abazin-7,4	Diğer-7,4
Kuzey Osetya Alanya	Osetyalı-62,7	Rus-23,2	İnguş-3,0	Ermeni-2,4	Diğer-7,7
Altay	Rus-57,4	Altaylı-30,6	Kazak-6,0	Diğer-6,0	
Adige	Rus-64,5	Adigey-24,2	Ermeni-3,4	Diğer-7,9	
İnguş	İnguş-77,3	Çeçen-20,4	Rus-1,2	Diğer-1,1	
Kabartay-Balkar	Kabartay-55,3	Rus-25,1	Balkar-11,6	Diğer-8,0	
Tuva	Tuvalı-78,5	Rus-20,1	Diğer-1,4		
Hakas	Rus-80,3	Hakas-12,0	Diğer-7,7		
Yakutistan (Saha)	Yakut-45,5	Rus-41,2	Ukraynalı-3,6	Evenki-1,9	Diğer-7,8
Tataristan	Tatar-52,9	Rus-39,5	Çuvaş-3,3	Diğer-4,3	
Başkırdistan	Rus-36,3	Başkır-29,8	Tatar-24,1	Çuvaş-2,9	Diğer-7,9
Çuvaş	Çuvaş-67,7	Rus-26,5	Tatar-2,8	Mordvin-1,2	Diğer-2,8
Udmurt	Rus-60,1	Udmurt-29,3	Tatar-7,0	Diğer-3,6	
Mordovya	Rus-60,8	Mordvin-31,9	Tatar-5,2	Diğer-2,1	
Mari-El	Rus-47,5	Mari-42,9	Tatar-6,0	Çuvaş-1,0	Diğer-2,6
Karelya	Rus-76,6	Karel-9,2	Beyazrus-5,3	Diğer-8,9	
Komi	Rus-59,6	Komi-25,2	Ukraynalı-6,2	Diğer-9,1	
Buryat	Rus-67,8	Buryat-27,8	Diğer-4,4		
Kalmuk	Kalmuk-53,3	Rus-33,6	Dargin-2,5	Çeçen-2,0	Diğer-7,6

bir bölümünde azınlık nüfus oranları azalırken titüler milletin ülke içindeki nüfus oranı yükselmektedir. Son yıllarda belirginleşen genel eğilim özellikle Kuzey Kafkasya ve Sibiry cumhuriyetlerinde Rus nüfus oranları azalırken etnik dağılımın titüler millet lehine değişmesi sürecidir.

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

**Tablo 7: Rusya'daki Özerk Cumhuriyetlerin Etnik Nüfus Yapısı (2002 Yılı)<sup>31</sup>**

Tablo 7'deki bilgiler ışığında aşağıdaki sonuçlar ortaya konulabilir:

- Cumhuriyet nüfusunun büyük bir bölümünün tek bir millettten oluşmaları monoetnik Cumhuriyetler olarak adlandırılır. Çeçenistan nüfusunun yaklaşık %94'ünü titüler millet olan Çeçenlerin oluşturduğundan dolayı bu ülke tipik bir monoetnik Cumhuriyettir. Cumhuriyet nüfusunun %80'den fazlasını Rus etnosunun oluşturduğu Hakas Cumhuriyeti de monoetnik Cumhuriyetlere örnek gösterilebilir.

- Cumhuriyet nüfusunun büyük bir bölümünün iki millet tarafından oluşmaları polietnik Cumhuriyetler olarak adlandırılır. Yakutistan, Tuva, Buryat ve Tataristan Cumhuriyetlerinin her birinde iki büyük etnos cumhuriyet nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Örneğin, Yakutistan'da Yakutlar (%45,5) ve Ruslar (%41,2) Cumhuriyet nüfusunun %86'dan fazlasını oluşturarak bu devletin iki kültürlü iki kimlikli yapısına vurgu yapmaktadır. Yine Tataristan'da yaşayan Müslüman Tatarlar (%52,9) ile Ortodoks Ruslar (%39,5) polietnik ve çift kültürlü Cumhuriyete bir başka çarpıcı örnektir. Bu tip cumhuriyetlerde genelde iki resmi dil vardır: titüler milletin dili ve Rusça.

- Cumhuriyet nüfusunun büyük bir bölümünün 3-4 veya daha fazla sayıda millettten oluşmaları heterojen Cumhuriyetler olarak adlandırılır. Heterojen Cumhuriyetlerde çok belirgin bir etnik çoğunluk olmadığı gibi, zengin dinsel ve etnik çeşitlilik dikkat çekicidir. Dağıstan, Başkırdistan ve Karaçay-Çerkez Cumhuriyetleri renkli etnik yapıları ile heterojen Cumhuriyetlere en iyi örnek teşkil etmektedirler. Bu Cumhuriyetlerden hiç birisinde ne titüler millet, ne Ruslar ne de başka bir milletin o Cumhuriyet nüfusu içindeki oranı %40'ı aşmaz.

- Tüm Cumhuriyetlerin etnik dağılımı irdelendiğinde Rus etnosu dışında en çok sayıda ve en geniş coğrafi alana yayılmış olan milletlerin başında Ermeniler, Ukraynalılar ve Tatarlar gelmektedir. Volga bölgesindeki Cumhuriyetlerde Tatar ve Çuvaşların yaygınlığı dikkat çekerken, Kuzey Osetya ve Adige gibi Kafkas Cumhuriyetlerinde Ermeni azınlığı dikkat çekicidir. Anavatana yönelik tüm göçlere rağmen Yakutistan ve Komi Cumhuriyetlerinde ise Ukraynalı azınlığı varlığını sürdürmektedir.

<sup>31</sup> İ. S. Ulyanov, *Regioni Rosii. Osnovnie Harakteristiki Subektov Rosiyskoy Federatsii 2006. Statistiçeskiy Sbornik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (Rostat), Moskova, 2006

**Tablo 8:** Rusya’da Yaşayan En Kalabalık Millet ve Azınlıklar (1989 – 2002 Yılı)<sup>32</sup>

Millet ve Azınlıklar	1989 yılı Nüfusu (Bin kişi)	2002 yılı Nüfusu (Bin kişi)	1989 yılı Nüfusu (%)	2002 yılı Nüfusu (%)	2002 Yılı Nüfusunun 1989’a Göre Artış Oranı (%)
1. Rus	119 870	115 875	81,5	79,8	—3,3
2. Tatar	5 520	5 560	3,8	3,8	0,7
3. Ukraynalı	4 360	2 940	3,0	2,0	—32,6
4. Başkır	1 350	1 670	0,9	1,2	23,7
5. Çuvaş	1 770	1 640	1,2	1,1	—7,3
6. Çeçen	900	1 360	0,6	0,9	51,1
7. Ermeni	532	1 130	0,4	0,8	112,4
8. Mordvin	1 070	840	0,7	0,6	—21,5
9. Beyaz Rus	1 210	815	0,8	0,6	—32,6
10. Avar	540	764	0,4	0,5	41,5
11. Kazak	640	665	0,4	0,5	3,9
12. Udmurt	710	640	0,5	0,4	—9,9
13. Azeri	345	625	0,2	0,4	81,2
14. Mari	640	601	0,4	0,4	—6,1
15. Alman	845	602	0,6	0,4	—28,8
16. Kabardin	392	520	0,3	0,4	32,7
17. Osyetyalı	404	515	0,3	0,4	27,5
18. Dargin	355	512	0,2	0,4	44,2
19. Buryat	420	450	0,3	0,3	7,1
20. Yakut	380	442	0,3	0,3	16,3
21. Kalmuk	285	421	0,2	0,3	47,7
22. İnguş	220	412	0,1	0,3	87,3
23. Lezgin	261	410	0,2	0,3	57,1
<b>TOPLAM</b>	<b>147 020</b>	<b>145 160</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>—1,3</b>

### 6. Rusya’da Gerçekleştirilen Son İki Nüfus Sayımının Etnocoğrafya Işığında Değerlendirilmesi

Rusya’da yer alan millet ve azınlıkların nicel değişimi 1989 ve 2002 yıllarında yapılan son iki nüfus sayımına göre değerlendirildiğinde, Tablo 8’deki veriler doğrultusunda aşağıdaki tespitler yapılabilir:<sup>33</sup>

<sup>32</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

<sup>33</sup> A. L. Çepaliga, G. İ. Çepaliga, *Regioni Rosii, Spravoçnik*, İzdatelstvo “Daşkov i K”, Moskva, 2004; N. V Kopilov, G. M. Lappo, T. Hruştev, *Ekonomiçeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo “Drofa”, Moskva, 2006; V. P. Dronov, V. G. Gluşkovoy, *Obştestvennaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo “Klassiks Stil”, Moskva, 2003

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

---

• 1989 nüfus sayımında sadece 16 milletin toplam nüfusları 400 000'i aşarken, 2002 yılındaki nüfus sayımında bu kalabalık nüfuslu milletlerin sayısı 23'e yükselmiştir. Tablo 8'de de görüldüğü gibi Azeriler, Kabardinler, Darginler, Kalmuklar, İnguşları Lezginler ve Yakutlar, yani 7 milletin nüfusu 1989 yılında 400 000'den az iken, 2002 yılında bu 7 milletten her birinin nüfusu 400 000'i aştığı görülmektedir.

• Tablo 8'de Rusya'da yer alan ve 2002 yılında nüfusları 400 000'i aşan tüm millet ve azınlıklar verilmiştir. 1989 nüfus sayımında 147,0 milyon olan Rusya nüfusu —%1,3 oranda azalarak 2002 yılında 145,2 milyona azalmıştır. Fakat Tablo 8'de de görüldüğü gibi 13 yıllık zaman diliminde millet ve azınlıklar arasında nüfus artışı bakımından büyük farklılaşmalar gözlenmektedir. Rusya'da nüfusu 400 000'i aşan 23 milletten 15'inde artış ve sekizinde azalış olduğu görülmektedir. Rusya'daki millet ve azınlıkların nüfus değişimindeki bu farklılaşmada etnik, dinsel ve kültürel etkenler olduğu gibi, savaş ve çatışmalar, dış göç, ekonomik ve politik etkenler boyutu da büyük önem taşımaktadır.

• 1989 – 2002 döneminde en büyük nüfus azalışının Ukraynalılarda (—%32,6), Beyaz Ruslarda (—%32,6), Almanlarda (—%28,8), ve Mordvinlerde (—%21,5), olduğu gözlenmektedir. Bu da Rusya'da yaşayan Slav ve Ortodoks nüfus miktarında hızlı erimelere işaret etmektedir. Bu nüfus erimesinin başlıca sebebi Ukrayna, Beyaz Rusya ve Almanya'ya yönelik olan dış göçlerin yanı sıra bu milletlerin düşük doğum oranlarıdır. Düşük doğurganlık sonucunda Udmurtların (—%9,9), Çuvaşların (—%7,3) ve Marilerin (—%6,1), nüfusunda da belirgin bir azalma gözlenmektedir. Daha da önemlisi devlete adını veren ve ülkenin başat milletini oluşturan Rusların nüfusu da aynı dönemde —%3,3 oranda azalmış olması düşündürücüdür.

• 1989 – 2002 döneminde küresel ve bölgesel bazı politik gelişmeler sonucunda bazı azınlıklar yoğun dış göç dalgasına kapılarak hızla Rusya'yı terk etmeyi tercih etmişlerdir. Örneğin bu dönemde ülkede yaşayan Yahudi nüfusu 540 000'den 230 000'e azalmıştır, aynı dönemde Almanların nüfusu da 845 000'den 602 000'e azalmıştır. Postsovyet dönemindeki yoğun dış göçler Yahudi ve Alman nüfus kitlelerinin böylesine hızlı azalmalarının temel nedenidir. Örneğin 1989–1993 yılları arasında (yani sadece 5 yılda) 122 000 Yahudi ve 168 000 Alman Rusya'yı terk ederek başka ülkelere göç etmiştir.<sup>34</sup>

---

<sup>34</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etničeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 79

---

**Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

• Rusya’da yaşayan Ermeniler (%112,4), İnguşlar (%87,3), Çeçenler (%51,1), Lezginler (%57,1), Kalmuklar (%47,7), Darginler (%44,2) ve Kabardinler (%32,7), 1989–2002 döneminde en yüksek nüfus artışı gösteren milletlerin başında gelir. Örneğin Ermenilerin Rusya’daki nüfusu 13 yıl gibi kısa bir sürede yaklaşık iki kat artmıştır. Ermeni diasporası Rusya’da en hızlı yayılan ve en etkin diasporalardan birisi olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Rusya’da en yüksek doğurganlık, en düşük ölüm oranı ve en hızlı nüfus artışına sahip etnosların başında Kafkas ve Müslüman toplulukların olması yadsınamaz bir başka gerçektir. Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi bölgesel siyasal sorunlar (terör, iç savaş v.b.) ve ekonomik çalkantılar sonucunda binlerce kişi kendi yurdunu ve ülkesini terk ederek Rusya’ya sığınmış ve bu dış göçler sonucunda 1989 – 2002 döneminde ülkedeki birçok azınlığın sayısı yaklaşık iki kat artmış, hatta bazı azınlıklarda adeta patlama yaşanmıştır. Örneğin Taciklerin nüfusu 1989–2002 döneminde üç kat artarak 40 000’den 120 000’e yükselmiş, ayrıca özellikle Sibirya’ya yerleşen Çinlilerin nüfusu ise aynı dönemde tam yedi kat artarak 5 000’den 35 000’e yükselerek bu alanda bir rekor kırmıştır.<sup>35</sup>

• Özetle, Rusya genelinde Slav ve Hıristiyan milletlerde düşük oysa Türk ve Müslüman milletlerde yüksek bir doğal nüfus artışı görüldüğünden dolayı uzun vadede Türk ve Müslüman milletlerin lehine bir demografik değişim yaşanması beklenen bir sonuçtur. Kafkas ve Volga Cumhuriyetlerinde yaşanan bu beşeri değişim sadece o Cumhuriyetlerin sosyo-kültürel ve demografik yapısını değiştirmekle kalmayıp, uzun vadede siyasal sorunlara da zemin hazırlayabilir. Tüm bunlar federal yapıyı ve Cumhuriyet sınırlarını sorgulamaya yol açabileceği gibi Moskova hükümetinden yeni tavizleri isteme cesaretini de körükleyebilir.

### **7. Rusya Federasyonunda Yaşayan Millet ve Azınlıkların Gruplandırılması**

Rusya’da yer alan millet ve azınlıkların gruplandırılmasını geniş bir pencereden ele aldığımızda bunların kendi içinde aşağıdaki gruplarda irdelenebileceği anlaşılmaktadır:

• Kendi anavatanları olup bu ülkelerin adlarını taşıyan azınlıklar (Portekizli, Libyalı, İranlı, Mısırlı, Kübalı, Hollandalı, İngiliz, Avusturyalı, Japon, Afgan, İtalyan, Finli v.b.),

<sup>35</sup> Postsovyet döneminde Çinli, Tacik, Ermeni, İnguş ve Çeçen gibi etnik unsurların Rusya’daki hızlı nüfus artışlarının kaynağı yüksek doğurganlık oranlarından çok dış göçlerin olduğu altı çizilmelidir.



- Kendi anavatanları olmayan ama etnos ve kültür olarak var olan azınlıklar (Filistinli, Gagauz, Çingene, Eskimo, Aleut v.b.)
- Eski SSCB’de kendi cumhuriyetleri olan ve bugün de bu devletlere anavatan penceresinden bakan azınlıklar (Tacik, Özbek, Ermeni, Gürcü, Kazak, Ukraynalı, Kırgız, Azeri, Beyaz Rus, Türkmen, Estonyalı v.b.)
- Eski SSCB’de Rusya sınırları içinde kendi otonom cumhuriyetlerine sahip olup bugün de bu cumhuriyetlere sahip olan yarı bağımsız milletler (Tatarlar, Yakutlar, Buryatlar, Hakaslar, Adıgeyler, Tuvalılar, Karelyalılar, İnguşlar, Çuvaşlar v.b.)
- Farklı dönemlerde zorunlu göç ve sürgün sonucunda Rusya’nın farklı yöre ve bölgelerine zorla yerleştirilen azınlıklar (Mesket Türkleri, Kırım Tatarları, Gagauzlar, Koreliler, Almanlar v.b.)
- Yok olmanın eşiğinde olan, sayıları 100’ü aşmayan ve genelde Sibirya’da yaşayan “kuzey küçük azınlıklar” (Nani, Nahada, Lopar, Ket, Permyak, Dungan, Kerey, Tindal v.b.) Bunlara bazı yazarlar “Rusya’nın Aborijinleri” adını vermişlerdir.
- SSCB döneminde benzer siyasal ideolojiyi savunan ülkelerden gelen ve özellikle çalışma ve eğitim nedeni ile Rusya’ya geçici olarak gelip, daha sonra farklı nedenlerle bu ülkede kalıcı olarak yerleşen azınlıklar (Bulgar, Çek, Slovak, Sırp, Suriyeli, Macar, Libyalı, Kübalı, Vietnamlı, Mısırlı v.b.)
- Sayıları çok fazla olmalarına rağmen Rusya Federasyonu sınırları içinde kendi otonom cumhuriyetlerine veya kendi idari bölgelerine sahip olamamış azınlıklar. Almanlar, Avarlar ve Yahudiler siyasi ve idari bağımsızlıkları olmayan bu kalabalık azınlıklara örnek gösterilebilir.

Sayıları çok az olmasına rağmen Rusya Federasyonu içinde idari ve siyasi bağımsızlıkları olan azınlıklar. Örneğin Hanti ve Mansiler genelde Hanti-Mansiyskiy Özerk Bölgesinde yaşarken, Koryak azınlığı da Koryak Özerk Bölgesinde yaşamaktadır. Buna benzer Çukçiler ve Evenkiler de küçük azınlıklar olsalar da kendi Özerk Bölgelerine sahiptirler. Fakat bazı azınlıklar kendi özerk bölge ve otonom cumhuriyetlerine sahip iken örneğin Almanlar, Koreliler ve Polonyalılar gibi bazı azınlıkların bunlara sahip olmaması, hangi kıstaslara göre bu özerk bölge ve cumhuriyetlerin kurulduğu ve neden bazı azınlıklar kendi otonom bölgelerine sahip olmadıkları sorularını akla getirmektedir. Bir başka anlatımla bugün Rusya’daki 89 idari birim sayısı 160’ı aşan millet sayısını yansıtmadığına göre, ayrıca her millet ve azınlık için de ayrı bir idari birim kurulamayacağına göre, bugünkü idari-yönetim yapının ne kadar sağlıklı ve işlevsel olduğunu

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

ve bu yapının bozulmadan, değişmeden veya parçalanmadan ne kadar zaman sürdürülebileceği sorularını da akla getirmektedir.

### **8. Nüfus Büyüklüğü Açısından Rusya'daki Millet ve Azınlıkların Gruplandırılması**

Yukarıdaki satırlarda Rusya Federasyonu sınırları içinde yaşayan millet ve azınlıkların gruplandırılması yapılmıştır. Fakat hem nüfus büyüklüğü açısından, hem de dil ve din özellikleri açısından gruplandırmalar ve değerlendirmeler yapılmadan bunun eksik olacağı anlaşılmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki satırlarda bu gruplandırmalar ve değerlendirmeler detaylı bir şekilde irdelenmeye çalışılmıştır.

Nüfus büyüklüğü açısından Rusya Federasyonu sınırları içinde yaşayan millet ve azınlıkları dört büyük grupta toplayabiliriz. Nüfusları 1 milyonu aşan "megaetnoslar" birinci grubu, nüfusları 100 000 ile 1 milyon arasında olan "makroetnoslar" ikinci grubu, nüfusları 100 000 ile 2 000 arasında olan "minietnoslar" üçüncü grubu ve nüfusları 2 000 kişiden az olan "mikroetnoslar" dördüncü grubu oluşturmaktadırlar. Bu dört grubun başlıca özellikleri özetlenerek aşağıda açıklanmıştır.

#### **8. 1. Rusya'nın Megaetnosları**

2002 yılında gerçekleştirilen son nüfus sayımına göre Rusya Federasyonu sınırları içinde yaşayan Rusların, Tatarların, Ukraynalıların, Başkurtların, Çuvaşların, Çeçenlerin ve Ermenilerin nüfusları 1 milyonu aştığından dolayı bu milletler Rusya'nın megaetnoslarını oluşturmaktadırlar. Bir başka anlatımla Rusya'da yaşayan ve her birinin nüfusu 1 milyondan fazla olan sadece 7 millet vardır, fakat bunlar toplam ülke nüfusunun yaklaşık %90'ını oluşturmaktadırlar.<sup>36</sup> Tablo 8'de de görüldüğü gibi bu megaetnoslar arasında Ruslar ve Tatarlar sayıca en fazla, Ermeni ve Çeçenler ise sayıca en azdır. Bu çalışmada Rusya'nın en büyük ve sayıca en kalabalık megaetnosları olan Ruslar, Tatarlar ve Ukraynalılar kısaca irdelenmiştir.

##### **8. 1. 1. Rus Megaetnosu**

Rusya devletine adını veren Rus etnosunun Rusya nüfusu içindeki oransal dağılımına baktığımızda dönemsel artış ve azalışlar, yani istikrarsızlık dikkatimizi çekmektedir. Örneğin 1926 yılında Rusya nüfusunun %78,3'ünü Ruslar oluştururken, 1939'da bu oran %82,9'a ve 1959'da da %83,3'e yükselmiştir. Böylece XX yüzyılda Ruslar kendi ülkelerinde hiçbir zaman %85'lik oransal çoğunluğa

<sup>36</sup> T. Hruştev, *Ekonomičeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002, s. 79–85

ulaşamadıkları gibi hiçbir zaman %80'nin altına da düşmedikleri anlaşılmaktadır. Fakat XXI yüzyılın başında yapılan son nüfus sayımında ilke kez Rus etnosunun ülke nüfusu içindeki oranının %80'nin altına düşmesi tehlike çanlarının çalmaya başladığının göstergesidir. Aslında 1926–1959 nüfus sayımları arasındaki dönem Rus etnosunun küçük artışlarla da olsa büyüme gösterdiği dönemdir. Bu dönemde Rus etnosunun ülke nüfusu içindeki payı %78,3'ten %83,3'e yükselmiştir. Oysa 1959–2002 yılları arasındaki nüfus sayımlarında Rus etnosunun küçülmeye ve erimeye başladığı dönemdir. Örneğin 1959 yılında Rusya nüfusunun %83,3'ünü Ruslar oluştururken, 1979'da bu oran %82,6'ya, 1989'da %81,5'e ve 2002 yılında da %79,8'e düşmüştür.<sup>37</sup>

Rusya Federasyonu içinde en hızlı azalan büyük etnosların başında devletin titüler milleti olan Rusların kendileri gelmektedir. Dış ülkelerden gelen ve sayıları 3 milyonu aşan Rus göçmenlere rağmen, son iki nüfus sayımı arasındaki 1989–2002 döneminde Rusya'daki etnik Rusların sayısı 2 milyon azalmıştır. Bazı bilim uzmanları ulusal etnik yapının temel taşı olan Rus etnosunun son dönemdeki nitel azalmanın bir çıplak sayısal azalmanın ötesinde Rus kültürünün kimliksizleşmesi ve soysuzlaşması, Rus etnosunun aşındırılması ve silikleşmesi, tüm bunların sonucunda ise uzun vadede ulusal güvenlik sorunu ile karşı karşıya kalınabileceği uyarısında bulunmaktadır.<sup>38</sup> Kendi ülkeleri içinde Rus etnosunun erimesi ve beşeri güç kaybetmesi, uzun vadede hem etnocoğrafya hem de etnopolitika açısından olumsuz sonuçlara yol açabilir. Ülkede yer alan toplam 21 cumhuriyetten 8'inde Ruslar çoğunluğu oluştururken 13'ünde azınlık durumunda olmaları uzun vadede federal yapının sorgulanabileceğine ve yeni bir jeopolitik krize neden olunabileceğine işaret etmektedir.

### 8. 1. 2. Tatar Megaetnosu

Ruslardan sonra Rusya'da yer alan en kalabalık milleti Tatarlar oluşturmaktadırlar. 1989 ve 2002 yılında gerçekleştirilen son iki nüfus sayımında ülke toplam nüfusu içinde Tatarların hem oransal payları (%3,8) hem de toplam sayıları değişmemiştir: 1989'da 5,5 milyon ve 2002 yılında da 5,5 milyon. Tataristan Cumhuriyetinde

<sup>37</sup> D. G. Bogoyavlenskiy, *Etniçeskiy Sostav Naseleniya Rosii*, Naselenie i Obştestva, No 41, Moskva, 1999, s. 88

<sup>38</sup> N. İ. Lovtsova, E. R. Yarskaya-Smirnova, *Demografiçeskaya Problema: Kto Vinovat i Çto Delat?* Jurnal Mir Rosii, No 4, Moskva, 2004, s. 85

Tatar nüfus oranı %53'iken Rusların oranı da %40'tır.<sup>39</sup> Bir başka deyişle Tatarlar kendi ülkelerinde Ruslar ile neredeyse aynı nüfus büyüklüğüne sahiptirler. Aslında Rusya sınırları içinde Tatarlar geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Tataristan dışında en fazla Tatar nüfusu Samara, Perm, Kirov, Ulyanovsk, Sverdlovsk, Tümen, Penza, Orenburg oblastları, Yamalo – Nenetsk ve Hanti Mansiysk özerk bölgelerinde yaşamaktadır. Ayrıca Mari, Çuvaş, Udmurt, Mordovya ve Başkirt cumhuriyetlerinde de önemli oranda Tatar yaşamaktadır. Örneğin Tataristan'ın batı komşusu olan Başkirt Cumhuriyeti nüfusunun %24'ten fazlasının Tatar olması dikkat çekicidir. Aslında Başkirt Cumhuriyeti etnik yapı itibarıyla Rusya Federasyonu içinde benzeri olmayan ilginç bir örnek teşkil etmektedir, çünkü bu heterojen etnik yapılu Cumhuriyette Başkurtlar azınlıkta olup ülke nüfusunun %30'unu oluştururken, Ruslar %36'sını ve Tatarlar da %24'ünü oluşturmaktadırlar.<sup>40</sup>

Rus uzmanlar Volga bölgesindeki Tatar asimilasyonuna ve Tatarlaşma sürecine dikkat çekmektedirler. Örneğin 1926–1979 döneminde Başkirt Cumhuriyetindeki Tatarların nüfus artışı Tataristan Cumhuriyetindeki artışın neredeyse iki kat daha yüksektir. Başkurtlardaki doğurganlığın Tatarlardan daha yüksek olduğu bilindiğine göre gönüllü bir Tatar asimilasyonundan başka bir seçenek kalmadığı da anlaşılmaktadır. Komarova'ya göre 1979–1989 döneminde Volga bölgesindeki Müslüman milletlerin (Başkirt, Mordvin, Çuvaş v.b.) nüfusu %6,6'lık artış gösterirken aynı dönemde daha düşük doğurganlık oranlarına sahip Tatar nüfusunun %10,3 artması bölgedeki Tatarlaşma sürecinin bir başka kanıtıdır.<sup>41</sup>

### 8. 1. 3. Ukraynalı Megaetnosu

Rusya'nın ikinci en büyük azınlığını oluşturan Ukraynalılar, Beyaz Ruslar ile birlikte Ruslara din ve sosyo-kültürel özellikler bakımından en benzer ve en yakın milleti oluşturmalarına rağmen postsosyalist dönemde Rusya ile Ukrayna arasındaki siyasi gerginlikler, Ukraynalıların Rusya'yı terk edip Ukrayna'ya yerleşmeleri ile sonuçlanmıştır. Tüm bunların sonucunda 1989 yılında Rusya'da yaşayan 4,3 milyonluk Ukraynalının sayısı 2002 yılında 2,9 milyona azalmıştır. Ukraynalıların dışında, Rusya'daki son iki nüfus

<sup>39</sup> A. L. Çepaliga, G. İ. Çepaliga, *Regioni Rosii, Spravoçnik*, İzdatelstvo "Daşkov i K", Moskva, 2004, s. 62

<sup>40</sup> İ. S. Ulyanov, *Regioni Rosii. Osnovnie Harakteristiki Subektov Rosiyskoy Federatsii 2006. Statistiçeskiy Sbornik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (Rostat), Moskova, 2006, s. 329

<sup>41</sup> O. D. Komarova, *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etniçeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999, No 4, s. 75

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

sayımı arasında nüfusları 1 milyondan fazla azalan başka bir milletin olmaması dış göçün boyutunu gösterme açısından anlam taşımaktadır. Rusya'da yaşayan Ukraynalıların ve Ukrayna'da yaşayan Rusların kendi anavatanlarına önlenemeyen göçü önümüzdeki yıllarda da sürmesi beklenmektedir.

### **8. 2. Rusya'nın Makroetnosları**

Rusya'da yaşayan ve nüfusları 100 000 ile 1 milyon arasında olan "makroetnoslar" arasında Korelilerden Moldavyalıları, Yahudilerden Almanlara, Kareliyalılardan Azerilere, Polonyalılarından Komilere, Tuvalılardan Kalmuklara, Buryatlardan Osetyalılara, Karaçaylardan Yakutlara kadar birçok millet ve azınlık yer almaktadır. Rusya'daki "Makroetnoslar" arasında Türk ve Müslüman azınlıkların çokluğu dikkat çekicidir.

Rusya'daki "makroetnosları" iki büyük grupta toplayabiliriz:

- Nüfusları 400 000 ile 1 milyon arasında olan "büyük makroetnoslar."
- Nüfusları 100 000 ile 400 000 arasında olan "küçük makroetnoslar."

Nüfusları 400 000 ile 1 milyon arasında olan 16 millet Rusya federasyonu içindeki "büyük makroetnosları" oluşturmaktadırlar. Tablo 8'de de görüldüğü gibi 1989 nüfus sayımında Rusya'da nüfusu 400 000'den fazla olan millet sayısı 17 iken 2002 yılındaki son nüfus sayımında bu milletlerin sayısı 23'e yükselmiştir.

### **8. 3. Rusya'nın Minietnosları**

Rusya'da yaşayan ve son nüfus sayımına göre nüfusları 100 000'den az ama 2 000'den fazla olan etnik gruplara "minietnos" denilebilir. Rusya'daki "minietnoslara" örnek olarak Nogaylar (89 575), Estonyalılar (27 899), Hantiler (28 613), Mansiler (11 330), Nenetsler (41 289), Çerkezler (60 482), Nanaylar (12 072), Abazinler (37 908), Altaylılar ( 67 220), Finliler (33 728), Hakaslar (75 568), Çukçiler (15 735), Balkarlar (108 412), Çinliler (33 697) ve Evenkiler (35 278) gösterilebilir.<sup>42</sup> Görüldüğü gibi bu minietnoslar arasında Mansiler, Nenetsler, Altaylılar, Hakaslar ve Evenkiler gibi "yerli azınlıklar" da var, Çinliler, Finliler ve Estonyalılar gibi "göçmen azınlıklar" da vardır. Yine bu minietnoslar arasında Altaylılar, Çukçiler, Hakaslar, Çerkezler, Hantiler ve Mansiler gibi kendi cumhuriyeti veya kendi otonom dairesine sahip olan azınlıklar da var, Finliler, Nanaylar ve Nogaylar gibi hiçbir idari ve siyasi özerkliğe kavuşmayan azınlıklar da vardır.

---

<sup>42</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

#### 8. 4. Rusya'nın Mikroetnosları

Rusya içinde yer alan ve sayıları 2 000'den az olan ve "mikroetnos" olarak adlandırılan azınlıklar bu ülkenin en küçük ama en renkli etnik topluluklarını oluşturmaktadırlar. Teknoloji, kültürel asimilasyon ve zamana direnerek yok olmanın eşiğinde olan bu "mikroetnoslara" örnek olarak Oroçiler, Udegeyler, Macarlar, Samlar, Nnganasanlar v. b. gösterilebilir. Örneğin Sibirya'nın en kuzey kesimlerinde yaşayan Eskimo, Ketî, Koryak, İtelmen ve Aleutler'dan her bir azınlığın toplam sayısı 2 000'i aşmamaktadır.<sup>43</sup> Karma evlilikler, göçler, Rus kültür ve dil yayılmacılığı, kentleşme, kültürel yozlaşma ve benzeri etkenler Rusya'da yaşayan birçok küçük azınlığın hızla erimesine ve yok olmasına yol açmıştır. Ayrıca Koryaklar dışında Rusya'daki diğer mikroetnoslardan hiç birinin idari-siyasi özerkliği olmaması dikkat çekicidir.

Rusya'daki nüfus sayımlarında her birey kendi etnik aidiyetini kendi belirlediğinden dolayı, yani ait olduğu etnosun adını kendisi yazdığından dolayı bazen yazım farklılığından veya farklı adlandırmalardan dolayı aynı millete mensup olan kişiler farklı etnoslara aitmiş gibi görünebilir. Örneğin Rusya'da 600 ile 700 arasında Çulim Türkü yaşamaktadır. Fakat bunlardan 615'i kendini Çulimli olarak tanımlarken, yedisi Çulim Tatarı ve ikisi de kendisini Çulim Türkü olarak tanımlamıştır.<sup>44</sup> Böylece hem etnos tanımlamalarında bir suni kargaşa ortaya çıkmakta, hem de 1 kişilik 2 kişilik azınlıklar varmış gibi renkli ama bir o kadar da karmaşık bir etnik tablo ortaya çıkmaktadır.

#### 9. Rusya'nın Dinler Coğrafyasına Genel Bir Bakış

Rusya gibi karmaşık etnik, dinsel ve kültürel yapıya sahip bir ülkede 160'tan fazla millet ve azınlık yaşarken homojen millet ve homojen dinden bahsetmek ülkenin sosyo-kültürel ve etnocoğrafya kimliğini inkâr edilmesi anlamına gelir. Rusya bir yandan hem diller hem de dinler coğrafyasında heterojen özelliği ile dikkat çekerken, diğer yandan da farklı köken ve özellikteki millet ve kültürlerin karışması ve kaynaşması ile dikkat çekmektedir. Farklı etnik ve dinsel özelliklere sahip karma evliliklerin hızla arttığı ülkede homojen bir millet olamayacağı gibi çok kimlikli ve çok kültürlü bir ulus portresi de kaçınılmazlık olarak şekillenmektedir. Bu nedenle Rusya Federasyonda yaşayan ne Rus ve Ukraynalıların tamamı Ortodoks Hıristiyan değildir, ne de Tatar ve Başkurtların tamamı Müslüman

<sup>43</sup> T. Hruştev, *Ekonomičeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002, s. 79–85

<sup>44</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

olamaz. Gerçek şudur ki Rus ve Ukraynalıların büyük bir bölümü Ortodoks Hıristiyan olup Tatar ve Başkırtların da büyük bir bölümü Müslüman'dır. Bu nedenle çalışmada farklı dinlere mensup milletlerden bahsederken büyük bölümünün "A" veya "B" dine mensup olduklarından dolayı bu milletler o din grubunda yer almışlardır. Aslında 70 yıllık SSCB döneminde yürütülen ateist propagandaları sonucunda bugünkü Rusya nüfusun önemli bir bölümünün ateist olması da beklenen bir sonuçtur. Örneğin Petrova'ya göre herhangi bir dine inananların Rusya nüfusu içindeki oranı en az %35 ve en fazla %50 olarak hesaplanmıştır.<sup>45</sup> Bu da Rusya nüfusunun en az yarısını belli bir dine mensup olmadığını gösterir.

**Tablo 9:** 1897 Yılında Rusya'da Başlıca Dinlere Mensup Olanların Sayısal ve Oransal Dağılımı<sup>46</sup>

Başlıca Dinlere Mensup Olanlar	Toplam kişi	%
Ortodoks	87 384 000	70,22
Eskiinançlılar (Staroobryadtsev)	2 173 000	1,75
Katolikler	11 420 000	9,18
Protestanlar	3 743 000	3,01
Müslümanlar	13 888 000	11,16
Yahudiler	5 189 000	4,17
Diğer	644 000	0,52
TOPLAM	124 441 000	100,00

Tablo 9'daki veriler Çarlık Rusya dönemine ait nüfusun dinsel yapısı ile ilgili nadir kaynaklardan biridir. Bu tablodaki veriler irdelendiğinde görülmektedir ki XIX yüzyılın sonunda Rusya nüfusunun %70'i Ortodoks ve %11'i Müslüman'dır. Katolikler (%9), Protestanlar (%3) ve Yahudiler (%4) yüksek nüfus payına sahip diğer dinsel grupları oluşturmaktadırlar. Bugün Rusya'da Katolik, Protestan ve Yahudilerin ülke nüfusu içindeki oranların toplamı %3'ü aşmadığına göre Sovyet ve Postsovyet döneminde bu dinlere mensup olanlarda ciddi nüfus azalması söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

<sup>45</sup> N. N. Petrova, *Geografiya Sovremenniy Mir*, İzdatelstvo "Forum-İNFRAM", Moskova, 2007, s. 153

<sup>46</sup> <http://www.pravkniga.ru/news/3561> (4 Eylül 2008)

Rus coğrafyacılar göre dinler coğrafyasında en zor tespit edilen unsurların başında ateist nüfus sayısı ve bu nüfusun coğrafi dağılışı gelmektedir. Bu coğrafyacılar göre dünya nüfusunun yaklaşık %25-30'u ateisttir. Rusya'da ise ateistlerin toplam nüfus içindeki oranı %50'yi aşmaktadır.<sup>47</sup> 1 Ocak 2003 tarihinde Rusya'da resmi kayıtlı olan 21 450 dinsel kurum, vakıf ve sivil toplum kuruluşu ile 70 dinsel mezhebin faaliyet göstermesi bir yandan kültür coğrafyasındaki zenginlik ve çeşitliliğin yansımasıdır, diğer yandan da Postsovyet döneminde Rus halkının dinsel kurumlara tekrar sarılıp bu kurumlara sahip çıktığını göstermektedir.<sup>48</sup>

Rusya Federasyonu Adalet Bakanlığı verilerine göre 2005 sonunda Rusya'da 22 513 dini örgüt ve kuruluş kayıtlıdır. Bunlardan 12 214 'ü Moskova Ortodoks Patriği bünyesinde, 3 668'i İslam, 965'i Baptist, 740'ı Evangelist, 652'si Adventist, 284'ü Yahudi, 228'i Protestan, 255'i Katolik, 197'si Budist, 68'i Ermeni Kilisesine bağlı dinsel örgüt ve kuruluşlardır.<sup>49</sup>

### 9. 1. Rusya'nın Ortodoks Milletleri ve Azınlıkları

Ortodoksluk, Katoliklik ve Protestanlık Hıristiyanlığın en yaygın ve en büyük mezheplerini oluşturmaktadırlar. Dünya'da en fazla Katolik Brezilya'da, en fazla Protestan ABD'de ve en fazla Ortodoks Hıristiyan da Rusya'da yaşamaktadır.<sup>50</sup> Böylece Rusya dünyanın en büyük Ortodoks ve Slav devletidir. 1926–2002 yılları arasında Rusya Federasyonunda yapılan genel nüfus sayımları sonuçlarına göre ülkedeki Ortodoks Hıristiyanların oranı azalırken Müslüman nüfusun hem oransal hem sayısal olarak artması dikkat çekicidir. 1926–1959 döneminde Rusya nüfusu içindeki Ortodoks Hıristiyanların oranı pek değişmemiştir (1926'da %91,6 ve 1959'da %91,4) fakat özellikle 1970'ten sonra oransal azalma gözlenmektedir. 1970'te Rusya nüfusu içindeki Ortodoks Hıristiyanların oranı %90,7'ye ve 1989'da %89,8'e azalmıştır. Oysa 1926 yılında ülkedeki Müslümanların toplam nüfustaki oranları %5,6 iken 1959'da %6,1'e 1979'da %7,3'e ve

<sup>47</sup> V. V. Volskim, *Sotsialno – İkonomiçeskaya Geografiya Zarubejnogo Mira*, İzdatelstvo Drofa, 2001, Moskova, s. 110

<sup>48</sup> V. Zorin, *Nekotorie Aspekti Realizatsii Gosudarstvenoy Natsionalnoy Politiki v Svete İtogov Vserosiyskoy Perepisi naseleniya 2002 Goda*, <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

<sup>49</sup> <http://drevo.pravbeseda.ru/index.php?page=shownews&id=1396> (4 Eylül 2008)

<sup>50</sup> F. Berkay ve E. Atasoy, *Dinler Coğrafyasına Küresel Bir Bakış*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 18, Balıkesir, 2007, s. 41

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*



1999'da %9,0'a yükselmiştir.<sup>51</sup> Bugün Rusya'daki her on kişiden birinin Müslüman olması ABD'de yükselen İslâm dalgasının Rusya için de geçerli olup olmadığı sorusunu tartışmaya açmaktadır.<sup>52</sup>

**Tablo 10:** 1926–2006 Döneminde Ortodoks Hıristiyanlar ile Müslümanların Rusya Nüfusu İçindeki Oransal Değişimi (%)<sup>53</sup>

Dinler	1926	1939	1959	1979	1989	1999
Ortodoks Hıristiyanlar	91,6	91,3	91,4	90,5	89,8	88,9
Müslümanlar	5,6	6,0	6,0	7,3	8,1	9,0
Diğer Dinler	2,8	2,7	2,6	2,2	2,1	2,1
Toplam	100	100	100	100	100	100

Rusya'da yaşayan Slav ve Ugro-Fin milletlerin neredeyse tamamı Ortodoks Hıristiyanlık mezhebinin üyesidirler. Ruslar, Ukraynalılar, Beyazrus ve Bulgarlar Slav Ortodoks Hıristiyanlara örnek gösterilirken, Fin-Ugor milletleri arasında yer alan Mordvin, Udmurt, Mari, Kareyalı, Komi, Komi-Permyaklar da Ortodoks Hıristiyanlık mezhebinin üyesidirler. Bu saydığımız milletlerin dışında Gürcülerin, Osetyalıların, Yakutların, Hakasların, Çuvaşların, Moldavların, Almanların, Hantilerin ve Mansilerin de bir bölümü Ortodoks Hıristiyan'dır.<sup>54</sup> Tarih boyunca Rus milleti ile etkileşim içinde olan küçük azınlıklar, zamanla Rus kültürünü benimserken Ortodoks inancını da benimsemiş ve kabullenmişler ve bu kültürel asimilasyon sonucunda bazıları sadece etnik, bazıları sadece dinsel, bazıları ise hem etnik hem de dinsel kimliğini değiştirmiştir. Sibiry'a da yaşayan Yakutlar, Hakaslar, Hantiler ve Mansiler Rus kültüründen etkilenerek

<sup>51</sup> D. G.. Bogoyavlenskiy, *Etničeskiy Sostav Naseleniya Rosii*, Naselenie i Obşestva, No 41, Moskva, 1999, s. 93

<sup>52</sup> 2002 yılında Rusya'da gerçekleştirilen son nüfus sayımında dinsel aidiyet ile ilgili vatandaşlara soru sorulmadığından dolayı bu konuda bir bilgi mevcut değildir. Özetle, 1989 yılından beri Rusya nüfusunun dinsel yapısı ile ilgili sağlıklı veriler bulunmamaktadır. Bu konuda yazılanlar tahminden öteye geçmemektedir.

<sup>53</sup> D. G.. Bogoyavlenskiy, *Etničeskiy Sostav Naseleniya Rosii*, Naselenie i Obşestva, No 41, Moskva, 1999, s. 93

<sup>54</sup> S. B. Lavrov, N. V. Kaledin, *Ekonomičeskaya, Sotsialnaya i Političeskaya geografiya Mira. Region i Strani*, İzdatelstvo Gardariki, Moskva, 2003, s. 175

Ortodoksluğu benimseyen ve dinsel kimliğini değiştiren milletlere en iyi örneklerdir.

### 9. 2. Rusya'nın Müslüman Milletleri ve Azınlıkları

Kuzey Kafkasya, Volga havzası, Güney Sibirya ve Ural bölgesi Rusya'da Müslüman nüfusun yoğunlaştığı başlıca coğrafi bölgelerdir. Rusya'da yaşayan Türk milletlerin büyük bir bölümü Müslüman'dır. Volga havzasında yaşayan Tatarlar ve Başkırtlar, Kuzey Kafkasya'da yaşayan Çerkezler, İnguşlar, Çeçenler, Karaçaylar, Balkarlar, Nogaylar, Avarlar, Dolganlar, Darginler, Lezginler, Adigeliler ve Tabasaranların da büyük bir bölümü Müslüman'dır. Diğer cumhuriyetlerden gelip Rusya'ya yerleşen Azeriler, Ahıska Türkleri, Kırım Tatarları, Kazaklar, Özbekler, Karakalpaklar, Türkmenler, Tacikler ve Kırgızların da büyük bir bölümü Müslüman'dır.

Rusya'da Türk kökenli olmalarına rağmen Müslüman olmayan milletler de vardır. Örneğin Türk kökenli Tuvalılar Budizme inanırlar, Sibirya'daki Yakutlar ile Hakaslar arasında Müslüman yok denecek kadar azdır. Türk kökenli Çuvaşların ise büyük bir bölümü Ortodoks Hıristiyan'dır. Slav ve Türk milletleri arasındaki karma evliliklerin yaygın olması Rusya'da dinsel aidiyet belirlemelerini ve din ile ilgili istatistikî bilgilerini güçleştirmektedir.

### 9. 3. Rusya'nın Budist Milletleri ve Azınlıkları

Rusya Federasyonunda Budizm'e inananlar özellikle Buryat, Kalmuk ve Tuva Cumhuriyetlerinde yoğunlukta yaşamaktadırlar. Bir başka anlatımla Rusya Federasyonu sınırları içinde yaşayan Buryatlar, Kalmuklar ve Tuvalılar Budizm'e inanan başlıca milletlerdir.

### 10. Rusya'nın Diller Coğrafyasına Genel Bir Bakış

2002 yılında Rusya'da yapılan son nüfus sayımında ilk kez Rus dili ve diğer dillerde konuşanların sayısı sağlıklı olarak tespit edilmiştir. Bu sayım sonuçlarına göre Rusya Federasyonu nüfusunun %98'i (142,6 milyon) Rus dilinde konuşabildikleri ve yazabildikleri tespit edilmiştir. Ülkede Rusçadan sonra en yaygın dillerin İngilizce, Tatarca, Almanca ve Ukraynaca olduğu görülmektedir. Çünkü Rusya Federasyonu nüfusunun %4,8'i (6,9 milyonu) İngilizce, %3,7'si (5,3 milyonu) Tatarca, %2'si (2,9 milyonu) Almanca ve %1,2'si (1,8 milyonu) Ukraynaca bildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca Başkırt, Çeçen ve Çuvaş dillerine sahip olanların oranı neredeyse eşit olup bu üç dilde konuşanların oranı her biri için %1 (1,4 milyon) olarak tespit edilmiştir.<sup>55</sup>

<sup>55</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

Rusya nüfusunun büyük bir bölümü dört dil ailesinde toplanmıştır. Ülke nüfusunun %87'si Hint-Avrupa dil aile grubunda yer alırken, %8'i Altay, %2'si Ural ve %2'si Kafkas dil aile grubunda yer almaktadır. Aşağıdaki satırlarda bu dil aileleri ve kapsadıkları millet ve azınlıklar ayrı başlıklar altında genel hatları ile ele alınmıştır.

### 10. 1. Hint -Avrupa Dil Ailesi

Slav dilleri, Germen dilleri, Baltık dilleri, Latin (Roman) dilleri, Kelt dilleri, Yunanca ve Arnavutça Rusya'da yaygın olan ve Hint-Avrupa dil ailesi içinde yer alan başlıca dil gruplarını oluşturmaktadırlar. Hint-Avrupa dil ailesi içinde yer alan Slav dillerini konuşanların oranı %86 olup Rusya'nın en kalabalık dil alt grubunu oluşturmaktadır.<sup>56</sup> Rusçanın dışında Beyazrusça, Ukraynaca, Lehçe, Çekçe, Bulgarca, Sırpça ve Slovakça gibi diller de Rusya'da konuşulan Slav dillerine örnek olarak gösterilebilir. Hint-Avrupa dil aile grubu içinde yer alan Cermen dillerini konuşan milletler arasında Almanlar ve Yahudiler en kalabalık azınlığı oluşturmaktadırlar. 1989–2002 nüfus sayımları arasında Rusya'da yaşayan Ermenilerin sayısı yaklaşık iki kat artmış ve 1,2 milyona ulaşmıştır. Bu nedenle Hint-Avrupa dil aile grubu içinde yer alan Ermeni dilinin Kafkas dil ailesinde yer almadığının altı çizilmelidir.<sup>57</sup>

Hint-Avrupa dil ailesi içinde yer alan Baltık dil grubunda yer alan Letonca ve Litvanyaca da kuzeybatı Rusya'daki azınlıklar arasında konuşulmaktadır, fakat Baltık azınlıkların ülke içindeki toplam sayıları 200 000'den azdır. Hint-Avrupa dil ailesi içinde yer alan ve Rusya'da pek yaygın olmayan diğer azınlık dillerine örnek olarak Fransızca, Rumence, Yunanca, Arnavutça, Moldavca gösterilebilir. Bunların arasında en kalabalık olan Moldavların ülke içindeki nüfusları 170 000'i aşmakta ve böylece Latin (Roman) dil grubunun en büyük üyesini oluşturmaktadırlar.<sup>58</sup>

Rusya'da yaşayan ve İran dil aile grubuna mensup millet ve azınlıklara örnek olarak Kuzey Kafkasya'da yaşayan Tatlar ve Osetyalılar ile Dağlı Yahudiler (Gorskie Evrei) gösterilebilir. Ayrıca Orta Asya'dan göç ederek Rusya'ya yerleşen Tacikler de İran dil aile grubunda yer almaktadırlar.

<sup>56</sup> T. Hruştev, *Ekonomičeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002, s. 80

<sup>57</sup> E. Tümertekin, N. Özgüç, "Beşeri Coğrafya. İnsan. Kültür. Mekân", Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 194

<sup>58</sup> T. Hruştev, *Ekonomičeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002, s. 82

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

### 10. 2. Altay Dil Ailesi

Türk dil grubu ile Moğolca ve Korece dil grupları Altay dil ailesinin Rusya'daki başlıca temsilcileridir. Rusya'da yaşayan ve Altay dil ailesine mensup en kalabalık milletler Türk kökenli milletlerdir. Küresel ölçekte 2006 yılında Türk Dünyasında yaşayan toplam Türk nüfusu yaklaşık 250 milyon civarında olup bunun önemli bir bölümü Rusya'da yer almaktadır.<sup>59</sup> Tatarlar, Başkırtlar ve Çuvaşlar Ural-Volga bölgesinde yoğunlaşan Rusya'nın en kalabalık Türk dili konuşan milletleridirler. Bu üç Türk milletin Rusya'daki toplam sayıları 8,5 milyonu aşmaktadır.<sup>60</sup> Kuzey Kafkasya'da yaşayan Türk dil ailesine mensup Türk milletleri arasında en kalabalık olanlar Nogaylar, Karaçaylar ve Balkarlardır. Sibiry'a da yaşayan en kalabalık Türk milletlere örnek olarak Yakutlar, Tuvahılar, Altaylılar, Hakaslar ve Dolganlar gösterilebilir. Fakat Rusya'da çok sayıda Orta Asya kökenli Türk de yaşamaktadır. Nüfusları 700 000'e yaklaşan Kazaklar bunlar arasında en kalabalık olanıdır. Özbek, Kırgız, Uygur ve Türkmenlerin toplam sayıları ise 300 000'den azdır. Kuşkusuz 1989–2002 döneminde Rusya'daki en büyük sayısal artışı Azeri Türkleri göstererek 345 000'den sayıları 625 000'e yükselmiştir.<sup>61</sup> Ermenistan ile sürmekte olan “üstü örtülü savaş” ve Dağlık Karabağ krizinin yarattığı göç dalgaları bu sayısal artışta önemli bir etkidir.

Rusya'da yaşayan ve Altay dil ailesinin Moğol grubunda yer alan milletlerin başında Buryatlar ve Kalmuklar gelmektedir. Kendi cumhuriyetlerine sahip bu milletlerin toplam sayıları 900 000'e yaklaşmaktadır. Altay dil ailesi içinde yer alan Kore ve Tungus-Mançu dilleri ayrı birer dil alt grubu oluşturmaktadırlar. Ayrıca, Sibiry'a'nın geniş coğrafyasında dağılmış olan Evenki, Nanaylar, Uluçi, Oroçi ve Udegey gibi azınlıklar, Altay dil ailesine mensup Sibiry'a'nın küçük yerli milletlerini oluşturmaktadırlar. Ruslaşma ve kültür asimilasyona direnç gösteremeyen bu küçük etnik azınlıklar zamana karşı mücadele ederek “yok olmama savaşı” vermektedirler.

### 10. 3. Ural Dil Ailesi

Ural dil ailesinin en büyük iki kolunu Fin-Ugur dilleri ile Samoyed dilleri oluşturmaktadırlar. Rusya'da yaşayan Mordvinler, Udmurtlar, Mariler, Komiler, Komi-Permyaklar, Karelyalılar, Finliler,

<sup>59</sup> R. Özey, “Türk Dünyasının Jeopolitik Konumundan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Türk Dünyasının Problemleri ve Çözüm Önerileri*, Editörler: N. Öztürk ve A. Satan, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 23

<sup>60</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

<sup>61</sup> <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

Estonyalılar, Macarlar ve Saamlar Fin-Ugur milletlerin en kalabalık olanları olup genelde Rusya'nın kuzeybatısında yaşamaktadırlar. Sibiry'a'da yaşayan Fin-Ugur dil grubuna mensup milletlere örnek olarak Hantiler, Mansiler, Nentsiler, Nganasanlar ve Selkuplar gösterilebilir. Sibiry'a'daki zengin doğal gaz ve petrol yataklarının işletilmesi ve hızla gelişen petro-kimya sanayi kollarına yenik düşen bu küçük azınlıklar Rusların göç ve kültür istilâsı ile büyük ölçüde asimile olmuşlar ve kendi vatan topraklarını büyük ölçüde yitirmişlerdir.<sup>62</sup>

#### 10. 4. Kafkas Dil Ailesi

Rusya'da yaşayan ve Kafkas dil ailesine mensup milletler en büyük çeşitliliğe sahip dil ailesini oluşturmaktadırlar. Etnocoğrafya açısından Kafkaslar sadece Rusya'nın değil tüm dünyanın dil, etnos ve folklor bakımından en zengin kültürel bölgelerinden biridir. Örneğin sadece Dağıstan Cumhuriyetinde 30'dan fazla farklı dil konuşulmakta ve 70'ten fazla millet yaşamaktadır. Kafkas dil ailesine mensup en kalabalık milletler arasında Adigeyler, Kabardinler, Çerkezler, Abazinler, Gürcüler, Çeçenler, İnguşlar, Avarlar, Darginler, Lezginler, Tabasaranlar ve Lakstiler yer almaktadır.<sup>63</sup> Rusya geneline göre çok yüksek nüfus artışına sahip olan bu milletlerin büyük bir bölümünün Türk ve Müslüman olması dikkat çekicidir.

#### 10. 5. Çukotka-Kamçatka Dil Ailesi

Rusya'da yaşayan ve sayıca en küçük olan dil ailesi Çukotka-Kamçatka dil ailesidir. Bu dil ailesine mensup başlıca milletler arasında Çukçiler, Koryaklar, İtelmenler, Eskimolar ve Aleutlar yer almakta ve bu milletlerin neredeyse tamamı Yakutistan ve Uzakdoğu Bölgesinde yaşamaktadırlar. Özetle, Rusya sınırları içinde yer alan ve Çukotka-Kamçatka dil ailesine mensup milletlerin toplam sayıları 30 000'den azdır. Sibiry'a'da soyutlanmış olarak yaşayan ve sayıları çok az olan Ketler ve Nivhiler'in konuştukları diller hiçbir dil ailesine girmeyerek istisnai olarak kendi kapalı dil gruplarını oluşturmaktadırlar.<sup>64</sup>

---

<sup>62</sup> T. Hruştev, *Ekonomičeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002, s. 83

<sup>63</sup> T. Hruştev, *Ekonomičeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002, s. 83

<sup>64</sup> T. Hruştev, *Ekonomičeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002, s. 84

### 11. Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmanın başlıca sonuçları şöyle özetlenebilir:

- Rusya'daki federal yapı ve siyasal-idari düzen SSCB döneminden miras kalmış ve büyük ölçüde değiştirilmemiştir. Bu karmaşık federal düzen ve sayıları 90'a yaklaşan federal yönetim birimleri idari-yönetim karmaşası oluşturdukları gibi idari birimler ve cumhuriyetler arasında bazı ihtilaflara da neden olmaktadır. Tüm bunlar ise ayrılıkçı hareketlere zemin hazırlayarak ulusal bütünlüğü tehdit etmektedir. Postsovyet döneminde cumhuriyetlerden gelen sınır değişiklikleri istekleri ve bağımsızlık girişimleri hareketleri SSCB'nin parçalanmasından sonra Rusya'nın da parçalanabilir mi sorusunu gündeme getirmektedir.

- Rusya'da bazı millet ve azınlıklar kendi siyasal-idari birimlerine kavuşmuş iken bazılarının bundan yoksun bırakılmış olması ülkede etnik gerilimleri daha da arttırmaktadır. Yine bazı millet ve cumhuriyetlerin Moskova'ya başkaldırmaları merkezi hükümetlerin bazı radikal kararlar ve siyasal önlemler almalarına neden olmuştur. Ülkedeki tüm idari birimleri 7 Federal Bölge'de toplayan karar bunlardan sadece biridir.

- Postsovyet döneminde federal yapının güçlenmesi ve ayrılıkçı hareketleri önlenmesi amacı ile Moskova hükümetleri birçok siyasi-idari karar almıştır. Bu kararlardan bazıları şunlardır.<sup>65</sup>

- Çeçen-İnguş Cumhuriyetinin Çeçenistan ve İnguşetiya olarak ikiye bölünmesi,
- 1 Aralık 2005'te Komi-Permyak Otonom Bölgesinin Perm oblasti ile birleşmesi sonucunda yeni Permski Kray'ın oluşması,
- 1 Ocak 2007'de Sibirya'daki azınlıkların yoğunlukta yaşadığı Taymir ve Evenki Otonom Bölgelerinin Krasnodarski Kray<sup>66</sup> ile birleşmeleri,
- 1 Temmuz 2007'de Kamçatka oblasti ile Koryak Otonom Bölgesinin birleşmeleri sonucunda Kamçatski Kray'ın kurulması,
- 1 Mart 2008'de Çita oblasti ile Aginski-Buryatski Otonom Bölgesinin birleşmesi sonucunda Zabalkayskiy Kray'ın kurulması.

- Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi Sovyet döneminde bazı millet ve azınlıklara tahsis edilmiş olan idari birimler bir bir ortadan kaldırılarak Rus nüfusunun çoğunlukta olduğu idari birimlere

<sup>65</sup> <http://ru.wikipedia.org/wiki> (4 Eylül 2008)

<sup>66</sup> Rusçadaki "Kray" sözcüğü Türkçe "Yönetim Bölgesi" olarak tercüme edilebilir.

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic*

*Volume 3/7 Fall 2008*

bağlanmaları ayrılıkçı hareketleri engelleme ve federal sınırları güvence altına almaktan başka bir şey değildir. Bir başka anlatımla Putin dönemindeki Rusya hükümetleri özgürlük, demokrasi ve etnos haklarından çok jeopolitik ve ulusal güvenlik konularına öncelik vermeyi tercih ederek ulusal bütünlüğü güçlendirmeyi çalışmaktadırlar.

- Rusya’da 160’tan fazla millet ve azınlığın yaşaması çok renkli ve çok kültürlü ulusal beşeri yapıya örnektir. Fakat bu zengin ve karmaşık etnik yapının öğelerini, ilişkilerini ve sınırlarını belirlemek pek te kolay olmadığı çalışmada açıklanmıştır. Rusya’da etnoslar ve dinler o kadar içe içe girmiş ki bu ülkede saf ve homojen bir milletin bahsedilemeyeceği gibi saf ve homojen bir dinsel gruptan da bahsedilemez. Tüm bunlar Rusya ile ilgili etnocoğrafya ve kültür coğrafyası çalışmalarını güçleştirmektedir.

- Çalışmada Rusya’da yer alan 21 Özerk Cumhuriyetin coğrafi ve demografik özellikleri irdelendikten sonra bu Cumhuriyetlerin etnik yapısı tartışılmıştır. Bazı Cumhuriyetlerde titüler milletlerin bazılarında ise Rusların azınlıkta oldukları görülmüştür. Etnocoğrafya bakımından bazı Cumhuriyetlerin monoetnik, bazılarının polietnik, bazılarının ise heterojen etnik yapıya sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca Müslüman ve Türk etnosların yoğunlukta olduğu Cumhuriyetlerin çok daha yüksek nüfus artış hızına sahip oldukları tespit edilmiştir.

- Rusya’da yapılmış olan son iki nüfus sayımında ulusal nüfusun azaldığı ve ülkenin derin bir demografik kriz içinde bulunduğu tespit edilmiştir. Fakat ulusal nüfus bileşimini oluşturan farklı millet ve azınlıkların farklı demografik özellikler gösterdiklerinden dolayı hem nitel hem de nicel özellikler bakımından aralarında büyük farklılaşmalar vardır. Örneğin 1989–2002 döneminde Ruslar, Ukraynalılar, Almanlar ve Mordvinlerin nüfusu hızla azalırken, Ermenilerin, İnguşların, Çeçenlerin, Lezginlerin ve Kalmukların nüfusları hızla arttıkları gözlenmiştir. Yoğun dış göçler sonucunda Rusya’da Çinlilerin ve Taciklerin de yüksek oransal artışa sahip oldukları görülmüştür.

- Çalışmada Rusya’daki millet ve azınlıklar nüfus büyüklüğü açısından “megaetnoslar”, “makroetnoslar”, “minietnoslar” ve “mikroetnoslar” olarak dört büyük grupta irdelenmiştir. Ülkenin en kalabalık üç milletini oluşturan Ruslar, Ukraynalılar ve Tatarlar çalışmada daha detaylı ele alınmıştır. Ruslaşma ve kültürel asimilasyona maruz kalan Sibiryadaki bazı küçük azınlıkların hızla melezleşerek ve kültürel kimliklerini yitirerek, yok olmanın eşiğinde oldukları tespit edilmiştir.

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

• Dinler coğrafyası ile ilgili çok sağlıklı veri ve kaynak bulunmamasına rağmen çalışmada Rusya'nın dinler coğrafyası açısından kısa bir irdelenmesi yapılmış ve bunun sonucunda Ortodoks Hıristiyanlar ile Müslümanların ülkenin en kalabalık dinsel grupları oldukları belirlenmiştir. Hem Sovyet hem de Postsovyet döneminde Müslümanların nüfus artışları Ortodokslardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Örneğin 1926 yılında Rusya nüfusunun sadece %5,6'sı Müslüman iken 1999'da bu oran %9,0'a yükselmiş, bugün ise %10'u aşmıştır. Cumhuriyetlerin nüfus bileşenleri karşılaştırıldığında hem etnik hem de dinsel yapı bakımından aralarında büyük farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

• Çalışmanın sonunda Rusya nüfusunun diller coğrafyası bakımından kısa bir irdelenmesi yapılmış ve bunun sonucunda ulusal nüfusun büyük bir bölümünün dört dil ailesinde toplandığı saptanmıştır. Ülke nüfusunun %87'si Hint-Avrupa dil aile grubunda yer alırken, %8'i Altay, %2'si Ural ve %2'si Kafkas dil aile grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Böylece bu çalışmada Rusya nüfusu hem etnik ve demografik, hem de din ve dil özellikleri bakımından irdelenerek ulusal etnocoğrafya portresi betimlenmeye çalışılmıştır.

## KAYNAKÇA

- ANDREEV, A., *Etničeskaya Revolyutsiya i Rekonstruktsiya Postsovetskogo Prostranstvo*, Natsionalnie Otnoşeniya, Moskva, 1996
- ATASOY, E., *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003
- BERKAY, F. ve ATASOY, E., *Dinler Coğrafyasına Küresel Bir Bakış*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 18, Balıkesir, 2007, s. 41
- BOGOYAVLENSKİY, D. G., *Etničeskiy Sostav Naseleniya Rosii*, Naselenie i Obştestva, No 41, Moskva, 1999
- ÇEPALİGA, A. L., G. İ. Çepaliga, *Regioni Rosii, Spravoçnik*, İzdatelstvo "Daşkov i K", Moskva, 2004
- DRONOV, V. P., GLUŞKOVY, V. G., *Obştestvennaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Klassiks Stil", Moskva, 2003
- DRONOV, V. P. - Rom, Y.V. *Geografiya Rosii-Naseleniye i Hozyaystvo*, İzdatelstvo Drofa, Moskova, 2002
- GOLUBÇIKOV, Y. H., *Geografiya Çeloveka*, İzdatelstvo "Editorial URSS", Moskova, 2003

## **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*



- 
- HRUŞTEV, T., *Ekonomiçeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2002  
<http://drevo.pravbeseda.ru/index.php?page=shownews&id=1396> (4 Eylül 2008)  
<http://ru.wikipedia.org/wiki> (4 Eylül 2008)  
[http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0132\\_yakin\\_tarihe\\_bir\\_bakis.htm](http://www.circassiancanada.com/tr/arastirma/0132_yakin_tarihe_bir_bakis.htm) (4 Eylül 2008)  
<http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)  
<http://www.pravkniga.ru/news/3561> (4 Eylül 2008)  
[http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale\\_09.html](http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_09.html) (4 Eylül 2008)
- KOMAROVA, O. D., *Naselenie Rosii Skvoz Prizmu Etniçeskih Protsesov*, Mir Rosii, Moskva, 1999
- KOPILOV, N. V, G. M. LAPPO, T. Hruştev, *Ekonomiçeskaya i Sotsialnaya Geografiya Rosii*, İzdatelstvo "Drofa", Moskva, 2006
- LAVROV, S. B., KALDİN, N. V., *Ekonomiçeskaya, Sotsialnaya i Politiiçeskaya Geografiya Mira. Regioni i Strani*, İzdatelstvo Gardariki, Moskva, 2003
- LOVTSOVA, N. İ., E. R. Yarskaya-Smirnova, *Demografiçeskaya Problema: Kto Vinovat i Çto Delat?* Jurnal Mir Rosii, No 4, Moskva, 2004
- LUKANOV, A., N. Bojinov, S. Dimitrov, *Stranite v Sveta 2002 Spravoçnik*, İzdatelstvo "Gloriya Palas", Sofiya, 2002
- MİHAYLOV, V. A., KALİNİN, K. V., V. L. Lober, *Globalizatsiya i Rossiya. Sbornik Nuçnih Statey*, İzdatelstvo Rossiyskaya Akademiya Gosudarstvennoy Slujbi (RAGS), Moskva, 2007
- ÖZEY, R., "Türk Dünyasının Jeopolitik Konumundan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Türk Dünyasının Problemleri ve Çözüm Önerileri*, Editörler: N. Öztürk ve A. Satan, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007
- PETROVA, N. N., *Geografiya Sovremenniy Mir*, İzdatelstvo "Forum-İNFRA-M", Moskova, 2007, s. 153
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., "*Beşeri Coğrafya. İnsan. Kültür. Mekân*", Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998
- ULYANOV, İ. S., *Regioni Rosii. Osnovnie Harakteristiki Subektov Rosiyskoy Federatsii 2006. Statistiçeskiy Sbornik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (Rostat), Moskova, 2006
- ULYANOV, İ. S., *Regioni Rosii. Osnovnie Harakteristiki Subektov Rosiyskoy Federatsii 2006. Statistiçeskiy Sbornik*, Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (Rostat), Moskova, 2006

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*

- 
- VAVİLOVA- E. V., LEBEDEVA, S, L., *Ekonomiçeskaya Geografiya i Regionalistika*, İzdatelstvo Gardariki, Moskva, 2005
- VOLSKİM, V. V., *Sotsialno – İkonomiçeskaya Geografiya Zarubejnogo Mira*, İzdatelstvo Drofa, 2001, Moskova, s. 110
- ZORİN, V., *Nekotorie Aspekti Realizatsii Gosudarstvenoy Natsionalnoy Politiki v Svete İtogov Vserosiyskoy Perepisi naseleniya 2002 Goda*, <http://www.gks.ru/wps/portal> (4 Eylül 2008)

---

***Turkish Studies***

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/7 Fall 2008*